

a "őretől"

helyőrség

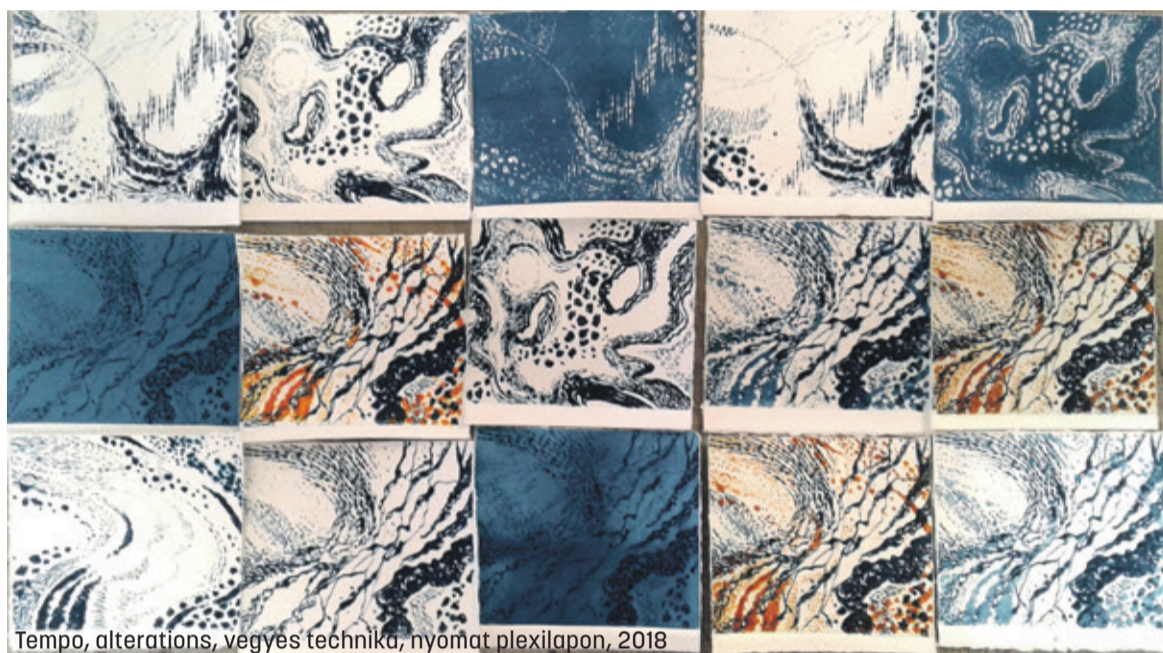
IRODALMI-KULTURÁLIS MELLÉKLET

11 Madár Anikó az Újvidéki Színház előadásáról

14 Bordás Győző a Bela Duranci-bibliográfiáról

16 Šujić-Lukács Lilla a 6SZÍN Teátrum vendégszerepléséről

2023. október 21. VI. évfolyam 10. szám

Tempo, alterations, vegyes technika, nyomat plexilapon, 2018

novella

DINASZTIA

A vármegyei áthelyezésekkel járó gyakori vándorlások során is megmaradt a családban az a határozott felfogás, hogy az életben csak úgy lehet érvényesülni, ha a férfiember orvosnak tanul. Bárhová kerüljön is, tanya-csoportokra vagy nagyvárosba, mindig szükség lesz rá, és mindenütt megbecsült tagja lesz a közösségnek, amelyben él. Így került haza nagyapa is az isonzoí csatából a század elején, s így lett apám is a front mögötti Alekszejevka hadiorvosa a Don-kanynari csatának, ahonnan a visszavonulókkal menekült meg. Persze egyiküket sem tüntették ki a háborúban végzett életmentésekért, gyógyításokért, de ők épségben és egészségesen tértek vissza családjukhoz.

Apám már a zágrábi orvosi egyetemen tanult, de nagyapa oklevelét nem látta senki, és ő sosem mesélt a tanulmányairól. Nagymama pedig hallgatag asszony volt, csak akkor szólalt meg, ha kérdezték. Amikor ajándékot hoztak a doktornak, halat, kacsát, tejtermékeket, tojást, gyümölcsöt, italt, a kocsihajó mellett kiskapun engedte be a karkosárral érkezőt – mindenki tudta, hogy abban kell hozni a hálaadományt –, s az átvételtől nem szabadkozott, nem utasított semmit vissza, csak csendben, minden köszönés nélkül átvette, a kiürített kosarat visz-

zaadta, s ment a dolgára. Segédfogalmazó apja és varrónó anyja mellől bekerült egy jómódú famíliába, ahol a társadalmi osztályok közötti különbséget sokszor éreztették vele. Apám az egyetem után a vármegye székhelyén, a Szemző István adományából épült kórházban volt cselédkönyves orvos, majd a rezidens időszak után Kéményesen kapott orvosi praxist. Abban a városkában már tevékenykedett két orvos is, de a bácskai kender gazdag fővárosának előjárósága megengedhette magának, hogy három doktort is eltartson, bár azok tiszteletdíja között jól érzékelhető különbség mutatkozott. Kezdetben dr. Zidár Elemér volt a ranglétra alján, hiszen dr. Keltsch családja már évtizedek óta sikeresen végezte munkáját a városban, s kellő elismerés övezte, ami a bérében is, a betegeitől kapott adományokban is megmutatkozott. Magánrendelést is tartott, sőt idős kora ellenére még ki is ment a beteghez, ha annak rangja és vállalkozása ezt megkívánta. Felmenői között két orvos is volt, meg két pap, az egyik a kano-nokságig vitte. Családi házukká is a Fő utcán a zárda melletti nagy polgárházát vették meg, amikor a Trebitsch család utód nélkül kihalt, és a város áruba bocsátotta a hajdani földbirto- kos vagyont. Így már Keltsch

doktor megbecsülését maga a lakóépülete is segítette kivívni.

Dr. Ivacsics a Militicsi út elején lakott, közel a kis pravoszláv templomhoz. Klientúráját nem a felekezeti megosztottság jellemezte, inkább a városi köztisztviselőség, a munkásság és a település pereméről érkező betegek. Jó orvosnak tartották, és becsületét öregbítette, hogy nem volt drága, sőt néha ingyen is gyógyított. A doktor úr a nagy múltú, de rangját rég elvesztett és jóval kevesebb lakosú Bács városkából érkezett, ahol a sokácok, távozása után, sokáig hiányolták. Pedig nem is volt sem sokác, sem szerb, szlovén apától és magyar anyától származott, és csak egy Fiumében talált gyönyörű magyar menyecske kedvéért vállalta a bácskai letelepedést. Anyagi- lag nem bánta meg a költözést, sőt régi rendelőjében hagyta még az Apatinban is tevékenykedő Lohr Ferenc templomfestő neki ajándékozott tájképét is. Az ott is maradt. De a bácskai városka klímája állandóan gyötörte a légzőszerveit. Sokat köhögött, s bár a nyári szabadságukat mindig az isztriai tengerparton, Brioni szigetén töltötték, az csak ideig-óráig segített a baján. Sokszor emlegette is elvagyodását erről az alföldi lapályról. Mivel azonban a gyerekei itt kezdték meg az iskolát,

vezérvess

Lackfi János

Galamb-puzzle

Galamb-puzzle az udvarunkon, itt is, ott is puha kupacok, elszórt szárnytoll, könnyed és jelképes az egész, szél borzolja, szórja széjjel, mintha valami fura, pelyhes virágok bontanák emitt-amott a szirmukat, először fel sem figyel rá az ember, az ember, aki, ugye, én vagyok, mondják az okos pszichológusok, akkor bújunk be az általános alany mögé, ha elhatárolódnánk legszívesebben attól, amit kijelentünk, ha kibújnánk a személyes felelősség alól, nos, én kibújnék, ha tehetném. De azt se tudom, egyáltalán bebújtam-e már, ingem-e, vegyem-e magamra, nem hordhatom kirakatbábu gyanánt a világ összes ingét, Nessusét is, Ágnes asszonyét is. Kertünk mozgó díszletéhez hozzátartoznak a szomszédból átpöfeszkedő kövér, tarka macskák, bár szörnnyomukat a tornác padjának párnáin nem szeretjük, sem sunyi képüket. Hozzátartoznak párhuzamos világukban a galambok, tüskés fenyők csúcsáról, távvezetékek páholyából szemlélődnek, örömet ad a burukkolás, a csattogó, hirtelen röppenés, és most kiderült, amit tudtunk mindig is, hogy a béke illuzórikus dolog, abból nem él meg senki, s még ha nem is koplal a ragadozó, az ösztöne azért kiirthatatlan, kódolva van a háború, itt settenkedik a kert alatt, s le is csap, könyörtelenül.

még hozzá a német Volksschulében, a költözés csak halasztódott évről évre.

Apám, dr. Zidár Elemér ilyen körülmények közé került Kéményesenre, ahol a társadalom minden rétegéből jutott neki beteg. A város biztosított neki lakást és rendelőt az iskolához közeli utcában, hogy a gyerekek hamar megtanulják, hol is rendel a doktor bácsi, valamint a kendergyári munkások lakásai sem álltak nagyon messze a szerényebb rendelőtől. Felesége is kapott tanítónői állást. Az iskola magyar tagozatain tanított, ugyanis ak-

kor még élt annyi magyar Kéményesen, hogy évente egy osztályt nyithattak nekik is. Apám általános orvos volt, bár tudószakorvost vártak a kéményesiek, olyan szakosítású doktor azonban másutt is, a nagyobb városokban is keresett volt, lévén a gümőkór az idő tájt szinte népbetegség. A kendergyáriak munkakörülményei és a szálló por- derjaportól szennyezett levegő a település azon részein, ahol a feldolgozók álltak, a tbc kialakulásához jócskán hozzájárult.

novella

Silling István

Családunk hölgy tagjai nem is engedték volna apámat abba a sváb városba, a nőülés és a gyermekvárás örömei miatt azonban el kellett vállalnia a kínáló állást. Dr. Zidár Elemér neje szabadkai bunyevác lány volt, akinek ugyancsak ártott a kendergyarak pora, de ő már edzettebbnek számított, a szülővárosában mindent betérítő homok ártalmait ismerve. Így mindketten tudták, hogy nem sokáig maradhatnak Kéményesen. Csak hogy a város tervei között kórházépítés is szerepelt, amelyben nagyon fontos szerep jutott volna a tüdőszakosztálynak, s ebben apámat vezető posztra szemelték ki, ha a kórház felépítéséig megszerzi a szakorvosi képesítést. Ezt pedig csak az anyaegyetemen lehetett, a jól felszerelt zágrábi orvostudományi kar pulmonológiai tanszékén. Kéményes elöljárósága hajlandó volt ösztöndíjazni a továbbképzést a városban maradási szerződés aláírása ellenében. Így is lett. Közben megszületett első gyermekük, akivel a család biztos megélhetése és megállapodása követelménnyé vált. Apám két évig kéthetente két napot Zágrábban töltött a tanév szorgalmi időszaka alatt. Vonaton közlekedett, a jó összeköttetésű Zombor–Gombos–Vinkovci–Zágráb vonalon, és csak az ország

legnagyobb északi vasúti csomópontjának számító Vinkovciban kellett várakoznia a csatlakozáshoz. Az egyetemen pénteken és szombaton tartottak blokkórákat az ország vezető orvostudorai a szakképesítésen levő jelölteknek. Apám ezért már csütörtökön is csak délig rendelt, s már indult is a vasútra, hogy még aznap este Zágrábba érjen. Ott egy hónapos szobát bérelt a Šalata negyedben az egyetemi kar közelében. A lakásbérlet ára is benne foglaltatott a városkával kötött szerződésben.

Nehéz napjai voltak ezek a fiatal orvosnak, férjnek és apukának, mégis vállalnia kellett, ugyanis a maga jövedelméből erre nem futotta volna. A tudat, hogy mi minden függ az ő tanulmányaitól, arra ösztökélte, hogy komolyan vegye a tanulást, a képzést, és ne éljen a horvát főváros kínálta kulturális és egyéb kínálatokkal. Pedig ifjúkori emlékei, a szabad legénykor boldog idején történtek mind erre emlékeztették. De kitartóan ellen tudott állni a néha megállíthatatlan kísértésnek, hogy legalább egy kis sétát tegyen az emlékek világában. Estéknként a tananyagot olvastatta vagy a táskarádióját hallgatta. Igyekezett kigyomláni lelkéből a kellemes múltat. Napközben pedig lekötötték az

órák. Ebédelni is csak a szomszédos gyorsétterembe ment, pusztán annyi ideje maradt a két előadás között. Éppen ott, az étterem sarkában levő asztalnál talált szabad helyet, ahol az egyik vendégben egykori évfolyamtársára, Zubeć Josipra ismert. Mindketten nagyot néztek, megörültek egymásnak. Mint egy zuhatag, úgy sorjázta a kérdések mindkettőjükből, s mire észbe kaptak, apám az előadást majdnem lekészt. Gyorsan egy kora esti találkozót beszéltek meg ugyanitt.

Ez a pillanat döntött a nagyvárosi lehetőségek megismerése mellett. Az esti találkozás gondolata kissé megzavarta, összpontosítani sem tudott az előadás anyagára. Érezte, hogy messze fog kerülni a napi leckepezenzumtól. Ám mit sem tehetett ellene. A vágy erősebbnek bizonyult mindennél. Mintha a diplomázás óta eltelt tíz év csak elvesztegetett idő lett volna valahol egy bűzös, poros úton, amelyen sohasem érezte magát sem szabadnak, sem elégedettnek. A férfiember orvos legyen! – zengett még fülében az otthoni intelem, avagy parancs, s ez elől nem is akart menekülni, csak hogy valahol legbelül más is felébredt a lelkében. Istenem, hová jutottam? – védekezett magában, mindhiába. Este már a társával az egyetemhez közeli csehóban itták a grasevinát és az emlékeket. Az egyetem után Zubeć sem maradt Zágrábban. Visszament az onnan 25 kilométerre levő falujába. Még nem nőült meg, így gyakran ugrott fel a fővárosba találkákra, szórakozásra. Most is így történt. Nem randevúra jött, tehát csak iddógtak, téferegtek a tegnapi. Jól érezték magukat. Apámat újra meghódította ez a város. A másnapi hazautazás gondolata most nem tűnt lényegesnek. Sem az asszony a gyerekkel, sem az otthoni munka. Élt.

De amint kijózanodott, nyomban a nyűg, a terhes valóság jutott eszébe: haza kell mennie, dolgoznia kell. A csodálatos kiruccanásnak vége. Csak annyit beszélt meg a társával, hogy két hét múlva ismét találkoznak.

Aznap a későbbi vonattal indult haza. Sem testben, sem lélekben nem készült fel a kora hajnali utazáshoz. A vonatban el is szundított. Vinkovciban, ahol át kellett szállnia a bácskai menetre, a kalauz keltette fel, aki a vonatjegyeről látta, hova is utazik. Elszégyellte magát, ámbar ez nem számított olyan nagy újdonságnak a jegykezelő előtt, másokkal is előfordult már. A vasútállomás magas és tágas várótermében, ahol a csatlakozásra várakozott, ivott egy presszókávé. Rendet akart tenni a fejében. Tudta, hogy mit tett, s azt is, hogy miért tette. Nem bánt meg semmit. De otthon, illetve a házban, ahol lakott, teljesen összeszedettnek kellett lennie. Úgy is történt. Üdvözölte családját, kissé fáradtnak mutatkozott, s evés után lepihent. Úgy aludt másnap reggelig. Ruhástul átaludta az éjszakát. Felesége nem háborgatta. Látta, hogy kimerült. Azután pedig kezdődött minden a régi szerint.

Időközben gyakran gondolt a fővárosi eseményekre, barátkozásra, italozás-

ra, ölelésekre. Meg arra is, hogy mindez hogyan történhetett vele, aki az elmúlt tíz évben igyekezett józan és megfontolt maradni, visszautasítva minden kínáló üdvös lehetőséget. Az ifjonti szerelem már rég eltárgított mellőle, bár az egyre ritkább, kötelességszerű együttlétnék eleget tett, azt nem hátrította el a megszokott kényelmes otthoni élet kedvéért. Szülei és vénkisasszony nagynénjei a helyes viselkedésű fiukat látták benne, várták az újabb diplomát, és csendben reménykedtek a család visszaköltözésében a megyeszékhelyre. Úgy tűnt, hogy minden, de éppen minden ide köti, ehhez a nyálkás lapályhoz, amelytől messzebb semmi sem volt, mint az élet.

Dr. Zidár Elemér végignyögte a két év továbbképzést. Minden hónapban a szokásos módon kétszer felutazott a horvát egyetemre, ahol tanult is, vizsgázott is. És gyakorlatokra is járt, de csak elvélve a laboratóriumokba. Zubeć kollégájával végigjárták a zágrábi pubokat, éjjeli lokálokat, s kóstolták az itallap mellé társuló izgalmas kínálatokat, akikkel együtt táncoltak, ittak, szippantottak, szeretkeztek. Mintha ismét egyetemisták, szabad fiatal emberek lettek volna. Apám olyankor nem gondolt a kenderporos Kéményesre, sem a megunt otthoni fekhelyre. Kéthetente úgy érezte, végre él. Szabadon és sokféleképpen. Ámbar a fogyatkozó pénzből minden átmulatott éjszaka után már csupán annyi maradt, hogy vissza tudott térni bácskai munkahelyére. A házban szerényebb lett az élet. A megszokott együttlétnék is teljesen elhanyagolódtak. Eltűntek. Mire a két év után a szakosítás véget ért, s apám, bár görcsben rángatózott gyomorral, vissza akart térni a kéményesi házba, ott már nem várta senki. Béketűrónek ismert felesége jócskán érezte a változásokat, s a gyerekekkel visszament Szabadkára a szüleihez. Zidár Elemér magára maradt. A városban orvosként kellett, de a társas életben züllött alakként nem. A szerződése kötelezte legalább kétévi kéményesi maradásra. További zágrábi utakra nem maradt sem pénze, sem bátorsága a rossz hírre okozta munkahelyvesztés veszélye miatt. Pedig többször nagyon ment volna. Még a rendelésből is eladta Joseph Rausch kedvelt helyi festő akvarelljét. Tettei kitisztult fejével sokszor eszébe jutottak. De önsajnálattal vagy bűnbánattal nem volt benne. Semmit sem bánt meg. A szomszéd rác faluból, ahova kijárt hetente egy nap rendelni, vett magához egy asszonyt, a nővért, akivel a heti egy napon takarózni szokott. Eleinte a házvezetőjének mondta, később bárki láthatta, hogy közel kerültek egymáshoz. Majd össze is álltak, s Angelina Despotović végül hivatalosan is beköltözött a doktor úr mellé feleségnek. Ebből a kapcsolatból születtem én. Egyéves koromban a szüleim Zágrábba költöztek ebből a gyötrelmes, kenderporos lapályból. Élni! Engem a zombori nagyszülők és vénkisasszony nagynénik vettek magukhoz. Szinte kisajátítottak, és természetesen orvosnak szántak.

Our time is space, faragott plexilap, 2023

előretolt
helyőrség

Mellékletünk az Előretolt Helyőrség lapcsalád tagja • Kiadja a **Szekeres László Alapítvány** • A kiadásért felelős: **Somogyi Tünde** ügyvezető • Szerkesztőség: **Farkas Wellmann Endre** (főszerkesztő), **Gruik Ibolya** (felelős szerkesztő), **Mihályi Katalin** (felelős szerkesztő), **Kucor Tamara**, **Lovas Ildikó**, **Jovánovity Patyrek Réka** (szerkesztők) • Szerkesztőségi titkár: **Lapu Beáta** • Tördelés: **Lackó Lénárd** • Korrektúra: **Kávai Mucsi Katalin** • Cím: **Makszim Gorkij 6/A, 24000 Szabadka, Szerbia** • E-mail: helyorseg@szla.org.rs • ISSN 0350-4182 • Terjeszti a Magyar Szó Lapkiadó Kft. (21000 Újvidék, Mišić vajda u. 1.) • Támogató: Emberi Erőforrások Minisztériuma • Támogatáskezelő szervezet: Petőfi Kulturális Ügynökség Nonprofit Zrt.

TÁMOGATTA A
MAGYAR KULTÚRÁÉRT
ALAPÍTVÁNYPetőfi
Kulturális
ÜgynökségCIP – A készülő kiadvány katalógizálása
A Matica srpska Könyvtára, Novi Sad

7+82

ELŐRETOLT Helyőrség, Vajdaság / főszerkesztő Farkas Wellmann Endre
– 1. évf. 1. sz. (2018) – Szabadka: Szekeres László Alapítvány 2018 –
(Novi Sad: Magyar Szó). – 41 cm.Elérhető <https://vajdasagihelyorseg.org.rs/> – Havonta. – Megjelenik
a Magyar Szó napilap mellékletként. Elérhető másodkiadás más
médiumon: Előretolt Helyőrség Vajdaság (Online) – ISSN 2812 – 962.

ISSN 2812–9954 – Előretolt Helyőrség Vajdaság

COBISS.SR-ID 68580105

BOLDOGAN ÉLTEK, MÍG MEG NEM HALTAK?

Madár Anikó

Beszélgetés a Petőfi Irodalmi Múzeum drámainstruktoraival a János vitéz (h)arcai című interaktív foglalkozások kapcsán

„Be szép volt Iluska! a tündérleányok
Gyönyörködő szemmel mind rábámulának;
Őt királynéjoknak meg is választották,
A tündérfiak meg Jánost királyokká.
A tündérnemzetség gyönyörű körében
S kedves Iluskája szerető ölében
Mai napig János vitéz őkegyelme
Szép Tündérországnak boldog fejedelme.”

Ezen a ponton hagyta magára Petőfi és vele együtt mi, olvasók is János vitézt és Iluskát, a kalandok és nehézségek után a legnagyobb boldogságban, harmóniában. Népmesei fordulattal élve akár úgy is mondhatnánk, boldogan éltek, míg meg haltak. Na de mi történt ezután? Születtek gyerekeik? Voltak nehézségeik, félelmeik? Milyen kihívások elé állította őket az élet? Ezek a kérdések is felmerültek a budapesti Petőfi Irodalmi Múzeum múzeumpedagógiai foglalkozásain, amelyeken vajdasági gyerekek is részt vehettek a Palicson megtartott Nyárhangoló Fesztiválon. **Krassza Ildikó** és **Bíró Dorottyia**, a Petőfi Irodalmi Múzeum drámainstruktorai várták a kicsiket és a kicsit nagyobbakat.

Nagyon különleges dolgok vannak itt, látok például egy gumikesztyűből készült boszorkányt, telefontokból, töltőből és fülhallgatóból megformált Iluska – János vitéz párost, ecsetekre festett francia királyt meg királylányt.

Krassza Ildikó: – A programok közép-pontjában a *János vitéz* című elbeszélő költemény áll, interaktív módon, izgalmas formai és vizuális megoldásokkal próbáljuk közelebb hozni a gyerekekhez Petőfi klasszikusát. Három különböző korosztálynak szóló foglalkozásunk van: a legkisebbeknek, 5–8 éveseknek szóló mesés, játékos foglalkozás és a kicsit nagyobbaknak való, 9-től 12 éves korig. A harmadik programunk a hatodik–nyolcadik osztályos diákokat szólítja meg.

Bíró Dorottyia: – Mindegyik korosztállyal más-más formában vesszük elő ezt a történetet. A kicsiknél rövidített verzióban elhangzik maga a *János vitéz* mese, majd egy közös játék során át is éljük azokat a kalandokat, amelyekben neki része volt. A nagyobbaknál pedig különböző döntéshelyzetekkel játszunk, de az egy kicsit más történet, mint a János vitézé, mert az onnan indul, ahol Petőfi abbahagyta, már Tündérorságban vagyunk, Iluska és Jancsi későbbi életében, a gyerekekkel kalandozunk. Ezt a programot kifejezetten a Petőfi-bicentenáriumra készítette a Petőfi Irodalmi Múzeum és a Mesemúzeum, egy évig tart, egészen november végéig.

K. I.: – Az emlékévre bábpanyázatot is kiírtak, a *János vitéz* szereplőit lehetett megformálni mindenféle egyedi módon. A bábok által a gyerekek egyrészt megismerkedhetnek különböző bábtechnikákkal, másrészt pedig ezek a figurák segíthetik is őket a foglalkozások során abban, hogy könnyebben kapcsolódjanak a szóban forgó műhöz.

Ez utazó foglalkozásként működik, Magyarországon is várjátok a gyerekeket, és határon túlra is elviszitek a János vitéz (h)arcait. Mekkora az érdeklődés iránta?

B. D.: – Nagyon nagy az érdeklődés, a központ Budapesten van, de tavaly szeptember–október óta sokfelé eljutottunk vele. Sokat járunk vidéki városokba, van, ahova három napra meghívunk, ami azt jelenti, hogy három napon át napi három foglalkozást tartunk meg az ottani gyerekeknek. A határon túli településekre és távolabbi európai országokba is eljutottak már ezek a foglalkozások. Az mutatja legjobban, hogy mekkora az érdeklődés, hogy ez a programsorozat az eredeti terv szerint augusztusban zárult volna, de úgy tűnik, hogy eltart novemberig.

A János vitéznek mind a története, mind a költői kifejezőmódja kiemelkedő értéket képvisel az irodalmunkban. Nehezen találnánk olyan magyar embert, aki ne hallott volna róla. Van-e különbség a foglalkozások levezetésében vagy a résztvevők reakcióiban aszerint, hogy Magyarországon vagy annak határain kívül tartjátok?

B. D.: – Eddig azt tapasztaltuk, hogy talán jobban ismerik a történetet Magyarországon, de bizonyára azért van így, mert a pedagógusok sokszor előkészítő órákat tartanak a gyerekeknek, felolvasásuk vagy megnézik a *János vitézt*, mielőtt eljönnek hozzánk. Itt pedig szülők érkeznek a gyerekekkel, persze előfordul, hogy ismerik a már mesét. Ilyen különbségek akadnak, de a játékokban, a próbatételekben nincs semmilyen eltérés. Az például, hogy együtt repülünk a griffmadárral, mindenki számára ugyanolyan élvezetes.

K. I.: – Ezt a programot a Mesemúzeum múzeumpedagógusai állították össze, csaknem egy éven keresztül dolgoztak rajta, mi, drámainstruktorok pedig megtanultuk az általuk kidolgozott tervet, és megtartjuk a foglalkozásokat. Annyi szabadságot kaptunk, hogy mindegyik foglalkozást saját magunkra formáltuk.

Beszélgünk egy kicsit a múzeumpedagógia vagy drámapedagógia fogalmáról is. Miben látjátok a jelentőségét? Mennyiben járul ez hozzá ahhoz, hogy később múzeumlátogató felnőtté váljanak a gyerekek?

B. D.: – A foglalkozás Budapesten a Petőfi Irodalmi Múzeumban kapott helyet, és az épület nagyon jó helyszínt ad ennek a programnak. Szerintem jobb, ha a drámafoglalkozás kifejezést használjuk. Inkább a dráma és a mese eszközeivel dolgozunk, és az irodalomhoz, konkrétan János vitéz történetéhez próbáljuk közelebb hozni a gyerekeket. Ne azt érezzék, hogy ezt kötelező, muszáj elolvasni és akár még be is magolni, hanem segítünk nekik meglátni a kapcsolódási pontokat a saját életükkel. Mert lehet, hogy János vitéz is félt, neki is voltak problémái, amelyeket meg kellett oldania. Ebben látom a jelentőségét, hogy olyan élményt kapnak, amely által egy irodalmi hősré felnevelhetnek, vagy azonosulhatnak vele. Akik a Petőfi Irodalmi Múzeumban találkoznak ezzel a programmal, valóban úgy érezhetik, mintha mondjuk a francia király palotá-

Krassza Ildikó

Bíró Dorottyia

jába lépnének be, mert egy csodálatos város teremben játszunk. Ez is fontos, hogy ha azt hallják, múzeum, ezután ne csak olyan helyre gondolnak, ahol semmihez sem lehet hozzáérni, hanem számukra ez játékerter is jelentsen. Így összefonódik a dráma- és a múzeumpedagógia.

K. I.: – Az alsós korosztály hivatalosan még nem ismeri a *János vitézt*, mivel csak ötödikben tanulják, viszont így már korábban hallanak róla, és a múzeum-múzeumpedagógiai foglalkozások által előre megkedvelik és várni fogják, hogy odaérjenek a tananyagban, mert emlékeznek, hogy milyen érdekes és jó volt, amikor együtt, játszva legyőztük az óriást, és Jancsi minden kalandját átélte. Kedvet csinál ahhoz, hogy később örömmel olvassák el, és aktívak legyenek az iskolai feldolgozás során is.

Mivel a János vitéz a kötelező tananyag része, különböző formákban fel is dolgozták, nálunk, Vajdaságban például nemrégén táncelőadást készítettek. Hogyan lehet még valami újat kihozni belőle?

K. I.: – A játék a kulcs nálunk. Elmeséljük ugyan a történetet, de el is játszunk. Nem gondolom, hogy az iskolában minden fontos pillanatot eljátszanak, de mi igen. A nagyobbaknak szóló programban pedig a *János vitéz* történetének a továbbgondolásáról beszélünk, arról, hogy az ő gyerekeik mit csinálnának, mi történe velük, és ez már egy teljesen új oldala az eredeti mesének.

B. D.: – Egyik foglalkozás sem működik a gyerekek nélkül, főleg a legnagyobbaknak szóló, úgynevezett lakoma, amelyet hatodik-tól nyolcadikig szoktunk ajánlani. Ebben egy tervező csapat szerepét kínáljuk nekik. Egy tematikus éttermet alakítunk ki, és az ő segítségüket kérjük. Ez semmiképp nem működik, ha ők nem aktívak. A társasjátékban is össze kell dolgozniuk, mert csak úgy tudnak döntéseket hozni. Szerintem ez a fajta közösségi élmény az, ami pluszt ad ahhoz képest, mintha megnéznének egy előadást, vagy az iskolában felolvasnák.

Ha elvonatkoztatunk a János vitéztől, más irodalmi mű esetében hogyan lehet a mai gyerekek figyelmét felkelteni, mennyire kell modern, interaktív formában tálni? Hogyan lehet alkalmazkodni az ő igényeikhez?

K. I.: – A mai világban, a mai gyerekek életében, mindennapjaiban erőteljesen jelen van a közösségi média, ez az, ami érdekli őket, és ez az, amivel le lehet kötni őket. Egy történet kapcsán lehet Facebook-oldalt készíteni, vagy elképzelni, milyen lenne egyik vagy másik szereplőnek az Instagram-profilja, vagy éppen TikTok-videót csinálni egy témára. Ez például olyan feldolgozási mód, amely érdekes lehet a számukra, amelyben található valamit, ami felkelti az érdeklődésüket a klasszikusok iránt is.

B. D.: – Bármiről lehet készíteni ilyen interaktív programot, sőt kell is, főleg azokról a kötelező olvasmányokról, amelyeket a mai gyerekeknek nehezebb átadni. Én most egy Brecht-drámával foglalkoztam, és annak a kulcsmotívumát emeltem ki, ami a hatalom, a hatalomhoz való viszonyunk, illetve az, hogy mi mennyire védjük meg a saját értékeinket vagy áldozzuk fel magunkat. Azt kerestem, hogy számukra ez mit jelenthet, és olyan játékokat hoztam, amelyekben ezt ők ki tudták fejezni. Ez a legfontosabb, hogy nekik és róluk szóljon a dolog. A *János vitéznél* is az az érdekes, hogy ők hogyan bátrak, hogyan terveznek, vagy hogyan fognak össze.

Titeket mi vezetett a drámapedagógia felé? Van esetleg gyermekkori élményetek hasonló foglalkozásról?

K. I.: – Nem emlékszem, hogy voltam-e ilyen foglalkozáson, de ahonnan kiindult az ide vezető út, az a színház. Ami engem nagyon érdekel, az a színháznak meg a pedagógiának az összefonódása. Ezért a tanítóképző után színházi neveléssel foglalkozó mesterképzéssel folytattam, így összeért a két érdeklődési köröm, ami a drámapedagógiában teljeseedik ki.

B. D.: – Én is a színház felől érkeztem, a színházban, nézőként és alkotóként is mindig az érdekelt, hogy milyen változást lehet elérni a nézőben. Ennek sajnos elég sok színház nem ad teret, főleg a hagyományos vonalon működő kőszínházak. Ahogy kutattam, hogy mi lehetne a számomra megfelelő irány, rátaláltam a Színház- és Filmművészeti Egyetemre a drámainstruktor szakra, színházi nevelés, drámapedagógia és civil közösségformálás volt az alapja a tanulmányaimnak, és így érkeztem el ide, hogy most drámafoglalkozásokat tartok.

novella

MÉG HINTÁZOM KICSIT AZ ÁGON

Amikor anyám azt mondta, gonosz vagyok és kéméletlen, megrendültem, mert magamtól is foglalkoztatott a dolog. Nem volt dühös. Nyugodtan mondta. Mint aki alaposan megrágtá, átgondolta a dolgot.

Te senkit sem szeretsz. Magadat sem. Gonosz vagy és kéméletlen.

Általában nem vettem komolyan anyámat, elég volt nekem apám is, de akkoriban magam is hasonló következtetésre jutottam, talán ezért rázott meg a kijelentése. A kéméletlenséggel nem lett volna bajom. A gonoszság már nem olyan egyértelmű. De hogy senkit sem szeretnék? Az talált.

Aki nem szereti magát, az senkit sem képes szeretni.

Nyugodj meg, anya, én szerettem magam.

Vártam, hogy erre azzal jön, önző vagyok, de nem tette meg ezt a szívességet.

Ügyelek. Apád ma nem jön haza. Az ebédért ne felejs el elmenni.

A konyhaasztalnál ültem, a reggeli zsömlémet marcangoltam és Camus *Pestisét* olvastam, pedig tudtam, anyám nem szereti, ha evés közben olvasok. Két ujjával alig érezhetően a hajamhoz ért, nem túrt bele, tudta, hogy elhúznám a fejem.

Holnap reggel találkozunk. Szia.

A pestis érdekelt. Meg a háborúk. Kevéssel azután, hogy anyám elment, az órára pillantottam. Fogtam a légpuskát, lezaladtam a pincébe, végig a re-

keszek farácsos ajtajai közt, és hátul, a mosókonyha ablakán kímásztam a kórház udvarára. Görnyedten osontam az orgonabokrok takarásában, aztán a magas fűben elkúsztam a lejtő széléig. Öt perc sem telt el, amikor a szemközti kétemeletes ház kapuja, a saját házunk kapuja, kinyílt. Előbb csak a fejét dugta ki, óvatosan körülkémlelt, aztán előmerészkedett, akire vártam. Mosolygó Tamás. Így hívták. Nagyra nőtt, dagadt kölyök volt. A nevével ellentétben sohasem mosolygott. Vagy gúnyosan vigyorgott, vagy dühösen acsargott. Céloztam. Megvártam, míg hátat fordít, elindul a kazánház irányába, és tarkón lőttem. Összerándult, felvisított, rohanni kezdett. Újra töltöttem. A háta közepére, a lapockái közé céloztam. „Ez a tied, áruló!” Felhőrdült, homorított, karjait feldobta, mint a háborús filmekben. Visszakúsztam az orgonák alá, elosontam a pincéig, lemásztam, bereteszeltem az ablakot, végigrohantam a sötét folyosón, fel a hátsó lépcsőházba, be a lakásba.

Magamtól is hetek óta azon rágódtam, amit anyám mondott. Én nem úgy fogalmaztam, ahogy ő, de a lényeg ugyanaz volt. Hogy rossz ember vagyok. Semmiben sem hiszek. Szeretni sem vagyok képes. Egészen addig az nem fordult meg a fejemben, hogy magamat sem szeretem, de ahogy anyám kimondta, nyomban egytettem vele.

Igen, anya. Gyűlölöm magam.

Ha egyedül voltam, fennhangon szónokoltam. Hogy ki legyenek mondva, ne csak a fejemben keringjenek a mondatok. Hogy halljam is őket.

Így van, anya. Igazad van, anya. Gyűlölöm magam, anya. Senkit sem szeretek, anya. Ez van, anya. Ilyennek születtem. Lőjem főbe magam? Ti jó emberek vagytok. Apa nem csak jó meg kurva okos. Hibátlan is. Te meg orvos vagy. Hivatalból jó. Körülöttem mindenki jó. Csak én vagyok gonosz. Meg ronda is. Nekem ez jutott. Lehet megvetni, sajnálni, gúnyolódni.

Lenyeltem a vajas-szalámis zsömlé utolsó falatját, amit anyám kent nekem, megittam a teát, amit anyám töltött a bögrémbé, kimarkoltam a zsebemből a golyókat, amikkel Mosolygó Tamásra lődöztem, és gondosan visszaszórtam mindet a kerek dobozba. Az apró, piros gumigolyókat Franciaországban gyártották, és itthon az egész országban csak egy helyen lehetett beszerezni őket, Pesten, a Váci utcai Märklin boltban, ott is csak néha, ezért aztán takarékosan bántam velük. Camus kellett nekem. Fogtam a könyvem, bezártam az ajtót, nyakamba akasztottam a kulcsot, lementem az udvarra. Egy darabig tétováztam, hová fészkeljem be magam, végül felmásztram a falba falazott vékony vaslétrán a kazánház lapos tetejére. Voltunk néhányan, akik szerettünk a magasban álmodozni, terveket szőni, a nagyobbak kártyázni és cigarettázni, mert a magas tetőre

sehonnan sem lehetett rálátni, onnan viszont szemmel tarthatuk a kórház nagy részét: a hajdani kastély díszes kovácsoltvas kapuját, a sétányokat és a parkokat, a lakóépületeket, a játszótér, a tenispályát, a kertészházat és a szemétegetőket, a nővérszállást és a garázsokat, még az erdő alját is. Letelepedtem az apró kavicsal felszórt, szurkos tetőre, meghúztam magam az égbe nyúló, óriási téglakémény árnyékában, és a fél délelőttöt Oranban töltöttem, ahol nehéz meghalni, vagyis inkább kényelmetlen.

Tizenegy is elmúlt, amikor észrevettem, hogy Bátor Kornél sompolyog messze, a régi szemétegető fehérre meszelt, omladékos fala előtt. Meg-megáll, forgatja a fejét, vissza-visszasandít, nem követi-e valaki. Aztán leguggol, majd le is hasal a földre, jobb kezével mélyen benyúl az öreg épület egyik rozsdás esőcsatornájának a torkába. Miután végzett, gyorsan feláll. Most már sietős neki, igyekszik minél ártatlanabbnak látszani, minél messzebb kerülni a tett-helytől. Elhalad a bodzabokrok és az orgonáliget előtt, végigsiet a garázsokhoz vezető, loncsos jegegyekkel szegélyezett földúton, el a tenispályák és a nővérszállás mellett, végül eltűnik a szolgálati lakásokhoz vezető, üvegezett lengőajtó mögött. Kicsit vártam, aztán lemásztam a rozsdás vaslétrán a magasból. A rövidebb úton, oldalt, a kertet üvegházai felől közelítettem a régi szemétegetőhöz. Lehasaltam, benyúltam az esőcsatornába, de semmit sem találtam. Nekifeszültem, egész a vállamig felyomtam a karom a rozsdás csőben.

Keresel valamit?

Kornél hangja volt. Hogy megforduljak, előbb ki kellett szabadítanom a karomat. Tőlem öt méterre támasztotta a falat. Nem mosolygott, olyan pofát vágott, mint akit komolyan érdekel a dolog.

Vagy csak időnként beleülsz a csatornába?

Bazd meg, Kornél, mikor vetél észre?

Nem vettelek észre.

Értetlenül bámultam rá.

Csak próba volt. Hogy figyel-e valaki.

Szégyelltem magam, és imponált a ravaszsága, a kivitelezés. Hogy végigcsinálta anélkül, hogy tudta volna, nem csak önmagának játszik.

Mit olvasol?

Mutattam a könyv fedelét.

Camus? Az jó. Mi legyen?

Kornél valamivel idősebb volt nálam, de nem annyival, amennyivel idősebbnek látszott. Amikor én Beatlest és Stonest hallgattam, ő már Charlie Parkernél és Miles Davisnél tartott. Időnként bemásztunk a kórházi tüdőszűrőbuszba, néha éjfélig

Szárász Miklós György

beszélgettünk a tágas sofőrülékében. Szerettem beszélgetni vele, mert mindig komoly dolgok foglalkoztatták. Hol festő akart lenni, hol csavargó forradalmár, máskor meg dzsessztrombitás. Olyanokat kérdezett, amik aztán hetekig lekötötték az agyamat. Például hogy mi a véleményem a coitus interruptusról, amikor nekem nőkről még nem, csak lányokról volt véleményem, a közönség bármely formájáról pedig csak ábrándoztam. Kornél apja akupunktúrával foglalkozott, és idült alkoholistá volt. Ezt tudtam. Amit nem, arról csak évekkel később értesültem. Mánias depressziós volt, élete és betegsége egy későbbi, hipomán szakaszában felgyújtotta a frissen elkészült családi házukat, amelyben benn is égett. De ezt akkor még nem tudtam, mert hamarosan elköltöztünk a faluból.

A történetet hat-nyolc évvel később maga Kornél meséli el, amikor véletlenül összetalálkozunk egy koncert után.

Hajnalig beszélgettünk, ahogy régen, kölyökkorunkban, csak most két lány is van velünk. Langyos a nyári éjszaka, a várhegy oldalában ülünk a fűvön, kezünkben boros palack, fölöttünk a még romos királyi palota. Örülünk a találkozásnak, elmondjuk, hogy véletlenül nincsenek, felváltva iszunk az üvegből. A lányok idővel eltűnnek, nem emlékszem, talán lelépnek, vagy összegömbölyödve alszanak a fűre terített pulóvereken. Kornél az apja haláláról beszél. Egy héttel korábban léptem le otthonról, mondja. Ha nem lép le, akkor talán az apjával együtt ő is bennég. Az anya éjszakai ügyeletben volt, ezért maradt életben. Kornél csak két nap múlva tudta meg az apja halálát. Kiborult. Tizenhat éves volt, szaxofonozott, és horrorisztikus festményeket festett az álmairól. A rémálmaid festette meg. Csinált egy kiállítást. A pszichiátria pincéjében.

„Jó kiállítás volt – meséli csillogó szemmel. – Nagyon jó kiállítás. A professzor meg akarta tartani a képeket. Az összeset. Képes lett volna pénzt adni értük.”

De ő nem vált meg tőlük.

„Elégettem őket – mereszt rá a szemét olyan hideglelősen, mint régen. – Mindet. Én nem a képekért festettem. Nem érdekeltek. Ha kész volt valamelyik, leszartam. Nem is akartam, hogy kész legyenek. A festésért festettem. Ha nem festettem volna, megölök valakit. Lehet, hogy magamat. A kiállítást sem akartam. Azt mondtam, csak akkor egyezek bele, ha kiállíthatok néhány tárgyat is. Egyszerű tárgyakat. Hétköznapi eszközöket. Harapófógó. Kalapács. Ilyesmi. Nejlonzacskó és ragasztó. Alattuk rövid értelmező szöveg, ami más nézőpontba helyezi a tár-

Currents, vegyes technika, faragott plexilap, 2023

vers

Antalovics Péter

Magnóliák

a határőr szólt,
 hogy kilencven napom maradt,
 utána kénytelen lesz jelenteni,
 ők kezdték számolni a mi embereinknél,
 mondta kiismerhetetlen arccal,
 ezért mi is bevezettük,
 használd a miénket, barátom,
 akkor döntöttem el,
 hogy elkészítetem a szülő-
 földemet igazoló útlevelem.

még nem tudtam,
 hogy a rózsakertet, a katedrális
 és az óvárosi térkövet
 az agyamba rejti az idő,
 a passzus pedig a fiókba kerül
 porosodni, mint az előző,
 évek óta használatlan,
 hiszen itt volt a
 másik személy-
 i,
 itt van a másik,
 itt a személy.

*

május elsején a botanikus kertben
 feküdtünk a szétsuhanó ég alatt,
 vattafehér felhőfoslányokat fújt
 a hajadba kapó szél,
 amitől cirógatásnak éreztük
 a napsugarak perzselését.

a sok híd közül azon mentünk át,
 amelyik a város legszegényebb
 részébe vitt, csontunkba ivódott
 a hiány, nagy vargabetű után
 visszasétáltunk a parkba,
 ahol nyíltak a magnóliák,
 hártyszirmú, dús illatú
 kedveseid, békés barátaid.

emlékeim szerint él egy
 annál a folyónál is, amely partján
 a szeptemberi alkonyatban
 andalogtál, tekintetteddel
 a kanyar örvényeibe merülve,
 később a városodban
 azon a hosszú barangoláson
 épp az ilyen merengő
 bolyongásra kerestünk
 minél több kifejezést
 gazdag nyelvünkben.

*

egy hónappal később
 teljesen tiszta vagyok,
 tegnap is megálltam egynél,
 miután láttam eszkimó
 szemed görög ívét,
 gyakorlom az önfegyelmet,
 csak ritkán gyengülök el,
 akkor is kordában tartom a félelmeim,
 vagy legalább megpróbálom,
 mint városod vizét
 a keményszürke part.

többször is mondtad, hogy
 nem megoldás semmire,
 csak mesterséges álom,
 valóságot átíró ábránd,
 amit nem tagadhattam,
 de déltájt apám hangjától
 egyre jobban összerendeznek,
 talán észre is vetted rajtam
 az utolsó tavaszi lázban.

most teljesen tiszta vagyok,
 az ablakhoz közel kuvik vijjog,
 zsong a sötétség csendje,
 alig érezhető szellő jön,
 s alakjaid mosódva elvegyülnek
 a koranyári éjszakában,
 mint folyóban az áramlatok.

Sáfrány Attila

Otthontalan dal

Ma már látom, nem én vagyok
 ki e földön nyomot hagyott.
 Ittlétem csak tétlen szándék,
 szinte mintha állva járnék.

Énem nincsen, szétszóratott,
 elvetettek, mint a magot.
 Mások haszna aratásom,
 igazammal sírom ásom.

Szétszakított minden egység,
 világi az összes szentség.
 Hol a hazám? Hol az énem?
 Kiben, miben kell megélnem?

Maga távol önmagától:
 Attila az attiláktól.
 Mégis enyém mind az öt én,
 s hazám is van: Senkiföldjén.

Önteremtés

Ismeretlen útra léptem,
 miért, hogyan, nem is értem.
 Csak azt tudom, kihunyt lelkem
 arra vár, hogy fölélleszem.

Lassan épül, semmiből jön,
 fénye gyenge, hogy betöltsön.
 Érzem mégis, siet felém,
 léptek nélkül lépdél belém.

Testemnek míg magam hittem,
 öntévesztő volt a hitem.
 Gazdájuknak, a halálnak,
 téveszmék most visszajárnak.

Kihunyt lelkem újjáéled
 visszatérve hozzám Véled.
 Tűzzel ég majd, fénnel árad,
 szeretete sosem fárad.

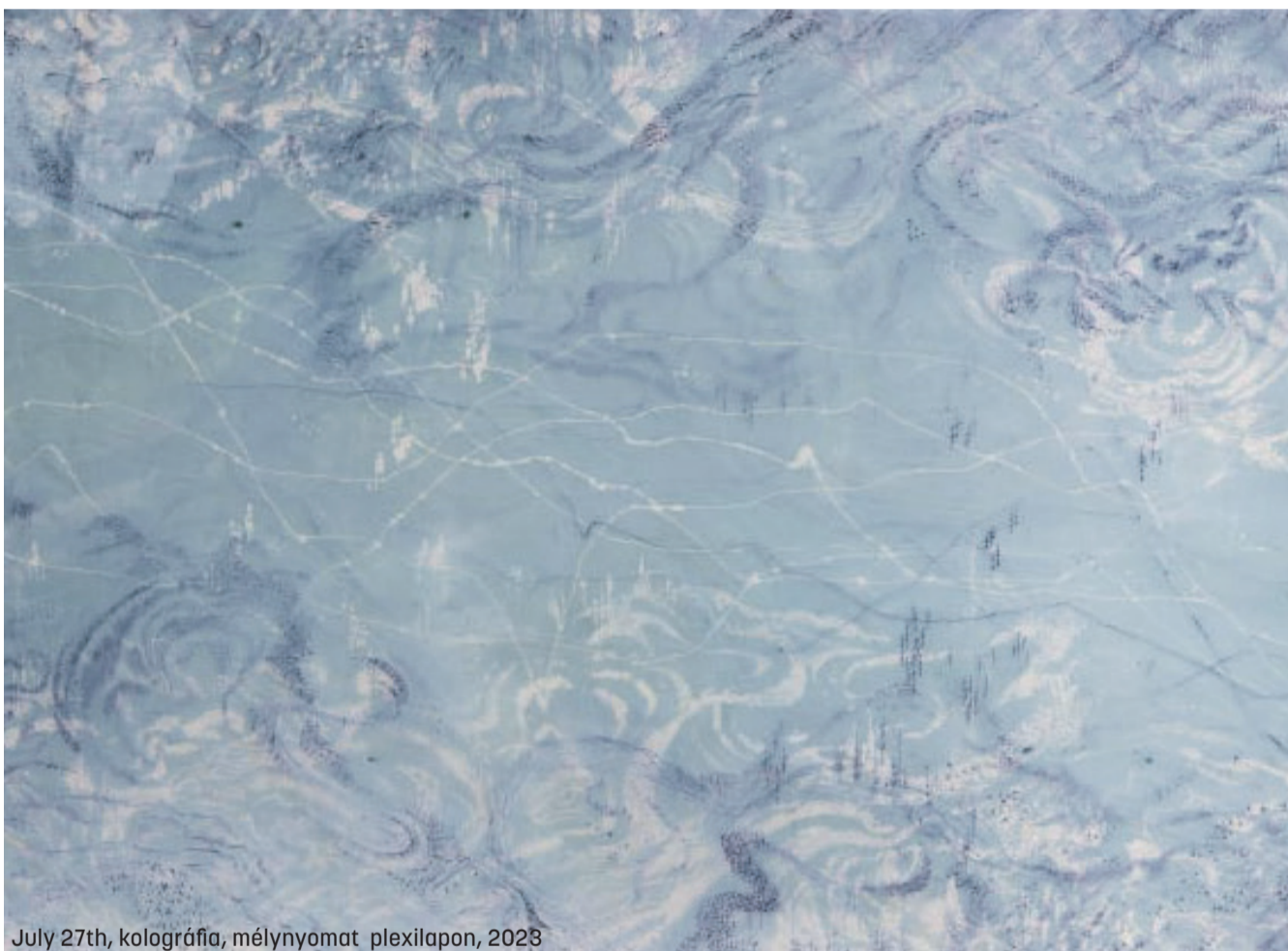
Csend-ülés

Minden jajom, én-sóhajom
 lelkem mélyén vigadalom.
 Minden harcom, viadalom,
 ént fogyasztó diadalom.

Bánatomat tedd most félre,
 megyek veled csend-ülésbe!
 Villanjanak belső fények,
 szimfóniát zeng a lélek!

Magamból, ha maradt magam,
 testem már nincs, csak a szavam.
 Néma kérdés: hova lettél,
 mint tavasszal elveszett tél?

Világvirág voltál éjjel,
 elmentél az ébredéssel.
 Szívbe nézve visszatértél,
 hófehérbe öltöztettél.

July 27th, kolográfia, mélynyomat plexilapon, 2023

Kis Kinga

mámor

októberi tájban
 a nyár után vágyakozunk,
 Dionüoszoz templomában
 álmodozunk egymásról,
 úszunk a bájban
 s a vérvörös borban,
 milyen bölcsesség rejlik az utolsó kortyban?
 mámorosan nézlek,
 csak most látlak igazán szépnek,
 s nem lehetnénk mindig így?
 közben ránk ragadnak az évek,
 könnyeiddel szívembe sírd magad,
 az eget bámulva így szólok:
 nézz rájuk, kérlek!
 babérkoszorú s glória nélküli istenek,
 boldogtalanok, mint mi, emberek.

a félelem kavalkádja

narancsszínű lángokban ébred
 a borzongás,
 lúdbőr járja a halandói testeket,
 szólj szívednek,
 lassabban pumpálja véred.
 ezer arccal vigyorog
 a faragott toklámpás,
 félelem hagy holtan titeket,
 hova lett lázadó kedvetek?
 fehér csuklyás szellemek
 temetőkapuból nézik,
 évszázados játék, ha kísértetek,
 mégis túlórai műszakként végzik.
 a hideg éjt nevezik „bátyus” testvérnek,
 s ha elballagok előttük,
 miért érzem lábaimat ilyen gyengének?

CSURKA ISTVÁN

NÉHÁNY TANULMÁNY EGY ÉLETPÁLYA MEGÉRTÉSÉHEZ

Varga Diósi Viola

„Magyarság, igazságosság, népiesség: ehhez, erre kell politikát és gazdaságpolitikát csinálnunk. Ed-dig ez fordítva történt.”

Csurka István drámaíró-politikus neve és személyisége sokak számára – meghatározó irodalmi tevékenysége ellenére – a magyarországi rendszerváltással, a többpártrendszer kialakulásával, az átmeneti időszakot jellemező buktatókkal, a hatalom- és vagyonátmentés időszakával fonódik össze. Mindez nem véletlen, hiszen az urbánus ellenzék monori találkozásán és a népi-nemzeti ellenzék lakitelki találkozásán megtartott előadásai után lett a rendszert bíráló és a rendszerváltást sürgető értelmiségi körök meghatározó alakja, de egyben a kilencvenes évek magyar politikai életének egyik legmegosztóbb személyisége is. Gondolkodásmódját nem a rövid távú politikai haszonszerzés vezérelte – ebből a szempontból nem is nevezhető realpolitikusként –, hanem a nemzeti érdek, az egységes magyar nemzetben gondolkozás. Bíró Zoltán irodalomtörténész elemzése szerint: „Csurka István nem volt politikus alkat, mert az öntörvényűségnek, az önálló gondolkodásnak, szókimondásnak azon a fokán, amely egész lényére és elhivatottságára jellemző volt, nem lehetett beilleszkedni a hazugságok és az árulások hálózatába. Ám a maga egyedí, heroikus módján mégis politikus ember volt a javából, olyan, aki látni és láttatni akar, és aki egyéni sorsát bármikor alárendeli a közösség létérdekeinek, hazája ellenében sohasem alkudott.”

A *Csurka István – Néhány tanulmány egy életpálya megértéséhez* című tanulmánykötet a magát népi, nemzeti és radikálisnak valló drámaíró-politikus halála után tizenegy évvel jelent meg. Ennyi idő talán már elegendő ahhoz, hogy objektíven, az aktuális politikai játszmáktól és érdekektől nem terhelve szemléljék őt kortársai, az irodalomtörténészek, történészek és a politikatudományok művelői.

A tanulmánykötet ezt a maga mindennapi életpályáját mutatja be, amit a szerkesztő, Zárug Péter Farkas politológus a következőképp fogalmaz meg: „A kötet célja, hogy őt magát lássuk. Nem az öreg, már a jelzőkkel teleaggatott Csurka Istvánt akartuk újraértelmezni és a mának valamit üzentetni, hanem az ereje teljében lévő, drámaíró, közíró, a titkoszolgálatok által megfigyelt, 56-os múlttal rendelkező, nemzetben gondolkodó Csurka Istvánt, aki gondolkozásának a megértéséhez akartunk hozzájárulni. (...) A kötet ebben kíván egy kicsit rendet, de nem történelmi igazságot tenni.” A tanulmányok a csurkai életművet 1992-ig, a rendszerváltás utáni magyar politikátörténet legnagyobb vihart kavart, *Néhány gondolat a rendszerváltás két esztendeje és az az MDF új programja kapcsán* című írásának közzétételéig, az MDF alelnöki székéből történő távozásáig dolgozzák fel. A szerkesztő szerint az ezt követő időszak, vagyis a Magyar Igazság és Béke Pártja (MIÉP) megalakulása utáni időszak rögzös és buktatókkal teli.

A könyv érdekessége, hogy három megközelítésből, az irodalom, a történelem és a politikatudomány szempontjából vizsgálja Csurka István munkássá-

gát, és így próbál egy teljesebb, átfogóbb és árnyaltabb képet adni. A tanulmányok szerzői: Borvendég Zsuzsanna történész, Pozsgai Zsolt drámaíró, Vasvári Erika író, szerkesztő, Domonkos László író, újságíró és Zárug Péter Farkas politológus.

A tanulmányok mindegyikében megjelennek az életrajzi elemek, amelyekből kirajzolódnak azok a meghatározó jegyek, amelyek a Budapesten született, de Békésből származó, Nagyváradon, jólétben, polgári milióban élő, majd a háború elől Bajorországig menekülő gyerek későbbi életérzését és gyökereit határozzák meg. Kitér az író számára meghatározó irodalomkedvelő és -művelő apa szerepére, az 1956-os események és az azt követő meghurcoltatás okozta világlátás alakulására, a rendszer által besűgőnek beszervezett fiatalember egyensúlykeresésére.

A tanulmánykötetben Csurka állambiztonsági anyagainak elemzése az író viszonyát tisztázza a kádári titkosszolgálatokkal. A levéltári források bemutatásával betekintést kapunk a titkoszolgálati anyagokba, a *Raszkolnyikov* néven nyilvántartott, az 1957 márciusában letartóztatott és csaknem fél évig bebörtönzött, majd hosszas fizikai és szellemi nyomásgyakorlás után beszervezett „ügynök” ténykedésébe. Nyilván az ügynöki névválasztás sem volt véletlen, a dosztojevskiji hős sorsát átérző fiatalember tudta, hogy – bár beszervezői tényleges együttműködésére nem számíthatnak – tetteivel és a saját lelki ismeretével előbb vagy utóbb, de el kell számolnia. A tanulmány az író sorsán át betekintést nyújt a beszervezett, a megszarolt, megfélemlített emberek vívódásába, erkölcsi útkeresésébe, az önigazolásba, a társadalom minden szegletét irányítás alatt tartó állandó kontroll árnyékában. 1990 után valóban Csurka volt az első politikus, aki beismerte ügynöki múltját, bár az átvilágítást végző bí-

rák azt is igazolták, hogy Raszkolnyikov ügynök senkiről nem jelentett.

A kiadványban Csurka életműve bibliográfiai megközelítésből is feldolgozásra kerül. Szépirodalmi írásai és politikai művei csaknem hetven önálló kötetben jelentek meg magyarul és idegen nyelven. A mintegy négyszázötven szépirodalmi munkája mellett közéleti-politikai írásainak a száma meghaladja a háromezretet. Vasvári tanulmánya külön elemzi a szépíró és a közíró tevékenységét, valamint kitér a Magyar Fórumban megjelent, nagy politikai visszhangot kiváltó vezércikkeire is. Ezek közül is kiemeli azt, amelyik bombaként robbant 1999. április 29-én: ebben – ekkor még parlamenti párt elnökeként – egy újabb politikai kérdést és a vajdasági magyarság számára nemzeti sorskérdést vet fel, mégpedig azt, hogy a balkáni háborúk következtében kialakuló új határok kijelölésekor Magyarországnak is joga van követelni az új határ kitolását Zombor–Szenttamás–Nagykikinda vonalában. A trianoni határok visszaállításáról már árnyaltabban fogalmaz: „Nem a Nagy-Magyarországot kellene természetesen visszaállítani, mert azt még a magyarok sem viselnék el ma már, a rájuk nyomuló gyűlölködések miatt. De egy Kárpát–dunai Államszövetséget fel lehetne állítani, amelybe Erdély, Szlovákia, Bánát-Bánság, Délvidék és Horvátország tartoznának – Erdélyből és Bánát-Bánságból természetesen új ország keletkezne –, s amelyben minden résztvevő megtartaná nemzeti függetlenségét.”

Feldolgozásra kerül Csurka drámaírói pályája és a korszak is, amelyben alkotott. Az 1960–1990 közötti időszakot a magyar dráma fénykoraként jellemzik, amikor a színházak előszeretettel játszódtak a kortárs magyar szerzők drámáit, de már a film és a televízió is megjelenik, és teret ad a művek bemutatására. A dráma ellenállást jelent, egy darabnyi

szabad teret, ahol ki lehet mondani dolgokat, mögöttes gondolatok, átszólások hallhatók a másképp hangsúlyozott mondatokban, elszólásokban, és ez a pillanatnyi, kiharcolt „szabadság” egy kicsit oldja a társadalmi csoportok, főleg az értelmiségiek feszültségét. Csurka ekkor veti bele magát a drámaírásba, és sorra születnek művei: *Ki lesz a bálánya*, *Színhős*, *Deficit*, *Az idő vasfoga*, *Házmestersirató* vagy akár az egyik utolsó nagy szépirodalmi műve, *A hatodik koporsó*.

Csurka politikai pályáját meghatározó mérföldkő a *Néhány gondolat* című mű – ahogyan azt a szerző nevezte, „dolgogozat” –, amely politikusi világlátását, a rendszerváltás megítélését, az MDF kormányzásának első időszakát, a magyarországi átmenet politikai, gazdasági és társadalmi folyamatait elemzi és értelmezi, és erős bírálatot fogalmaz meg Antall József miniszterelnök kompromisszumokra épülő politikájáról. Ő egy alternatív, szuverén nemzetpolitikát javasol, nemzeti-konzervatív értelmezési keretben keresve a választ a magyarság sorskérdéseire.

A *Csurka István – Néhány tanulmány egy életpálya megértéséhez* című tanulmánykötet azonkívül, hogy a huszadik századi magyar irodalom és politikai élet egyik meghatározó alakja életútjának és munkásságának kevesek által ismert oldalát mutatja be, betekintést is ad egy korszak történéseibe, a társadalmunkat ma is meghatározó változások folyamatába, előzményeibe és következményeibe, és talán ezzel egy kicsit hozzájárul jelenünk jobb megértéséhez is. Tanulságként azt is levonhatjuk, hogy a Csurka által a magyar közbeszédbe behozott, gyakran tabunak számító, szélsőségesnek kikiáltott vagy éppen egy lenéző mosollyal nyugtázott és egy kézlegyintéssel elhessegetett témák és gondolatok ma már életünk és valóságunk részivé váltak.

képzőművészet

AZ EMLÉKEK ÁRAMLATÁBAN
RÁC GYÖNGYI GRAFIKÁI

Monyov Glória

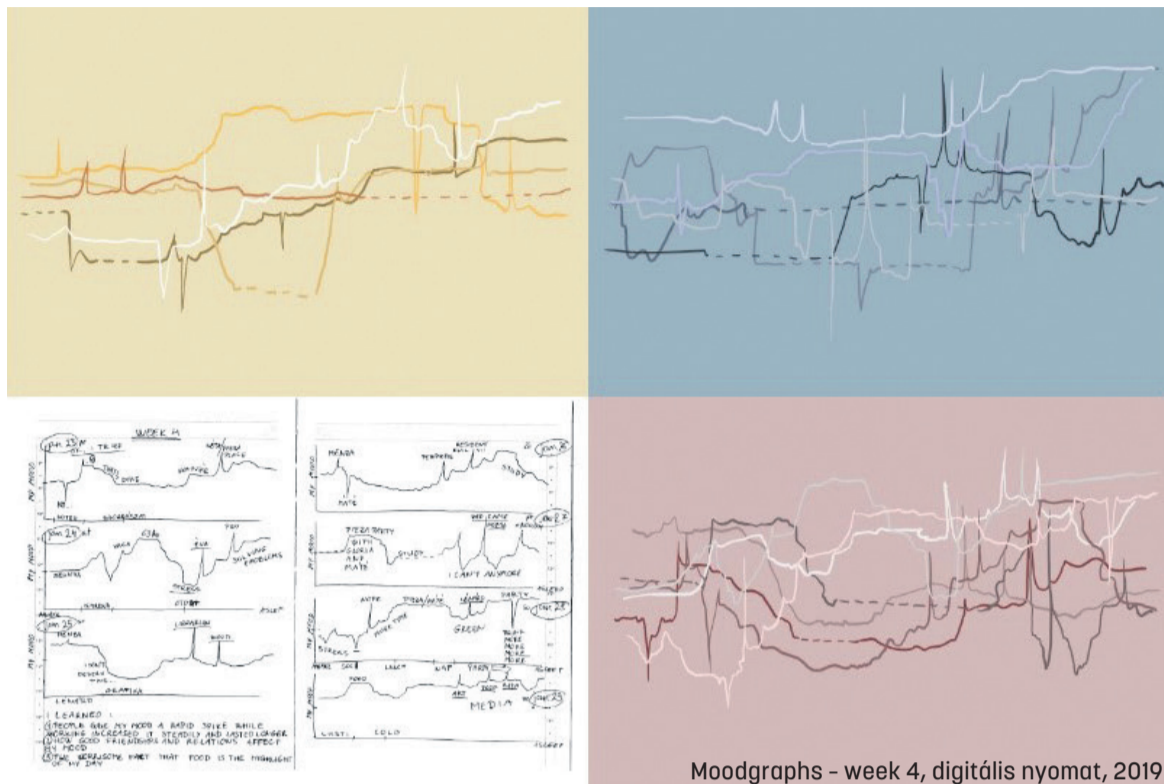
Az idő érzékelésének témája számos művészt foglalkoztatott az idők során. Ezen alkotók sorában áll Rác Gyöngyi is, akinek bemutatandó grafikai sorozata az említett motívumot vette alapul. A fiatal képzőművész, akit elbűvölt az idő témája, a következőképpen fogalmaz: *Az idő fogalmának megragadása és megértése univerzális szinten mindig is valami, amivel, mint emberi lények, mindig küzdünk.*

Rác Gyöngyit még gyermekkoromban ismertem meg Újvidéken. Ennek köszönhetően volt szerencsém egy talpraesett alkotó személyes fejlődését és alkotói folyamatait is közvetlen közletről követni. Gyöngyi a kezdetek óta az otthonát, hovatartozását, saját gondolatmenetének folyamatát önmegfigyeléssel elemezte, tudatosan igyekezett megismerni az idő érzékelését, és ezen törekvésének eredményeit a munkáiban is következetesen alkalmazta. Eleinte ez kísérletként indult, később viszont komoly tanulmánná nőtte ki magát. Ebből a koncepcióból ered legújabb grafikai sorozata is. Alkotásaiban az idő érzékelése, il-

letve múlása, a pillanat mulandósága foglalkoztatja, amelyeket különböző emlékekkel és érzelmi állapotokkal hoz párhuzamba.

A hétköznapi megszokott, ismétlődő történésektől kezdve az emlékező pillanatokig mindent papírra vetett, hiszen egyrészt az emlék megőrzése tesz teljessé egy személyt és annak identitását. A nap történéseit és a különböző érzelmi állapotokat egy skála segítségével ábrázolja, és szöveggel egészíti ki, amelyet hangulatgrafikonnak, illetve *Mood-graphn*nak nevezett el. Ezek a papírra jegyzett skálák egyrészt vázlatként szolgálnak a leendő alkotásokhoz, másrészt pedig kiállítás alkalmával a tárlat szerves elemét képezik, és egyfajta útmutatóként is funkcionálnak.

Gyöngyi grafikonjai precízen, analitikus hozzáállással tapasztaltatják meg a nézővel a gondolatmenetét és az időérzékelését. Módszeresen és szabályszerűen kezeli önvizsgálatát, „kutatásának” eredményeit pedig organikus absztrakcióként dolgozza ki. Önmegfigyelésének forrásai lehetnek akár a

Moodgraphs - week 4, digitális nyomtat, 2019

legintimebb pillanatok vagy társaságban való tevékenységének megmutatkozásai, amelyeknek mások is szemtanúi.

Az emlék gyakran már a közelmúlt visszaemlékezés-folyamatában elkezdi különbözni az eredeti, megtörtént eseménytől. Idővel az emlék és a megtörténtek közt alig lesz párhu-

zam. Tegyük fel, hogy minden személy, aki egy adott pillanatban jelen volt egy eseményen, a későbbi visszaemlékezéskor más-más pillanatot talál kulcsfontosságúnak. Az emlékek szubjektívek, és az egyén emlékei eltérhetnek másokétól. Az is előfordulhat, hogy az emlékeinkben a történések vagy élmények sokkal érdekesebbnek tűnnek, mint amilyenek valójában voltak. Innen kiindulva feltehető a kérdés: ha az emlékeinkben a történések sokkal szebbek, mint amilyenek valójában voltak, akkor a valós történet feledésbe merül?

Grafikáit nem mindennapi megoldással dolgozta ki, így például az *10080* című grafika túlnő a kétdimenziós alkotáson, és részben domborművé alakul át. Ezek a munkák a kompozíció két részre osztható. Az előtérben egy áttetsző, apró mintákkal megfargott plexi helyezkedik el, mögötte pedig maga a nyomtatott grafika található, így egy bizonyos vizuális mélységet kap az alkotás. Együtt egy egész alkotnak, és a szokatlan grafikai eljárás teszi különlegessé.

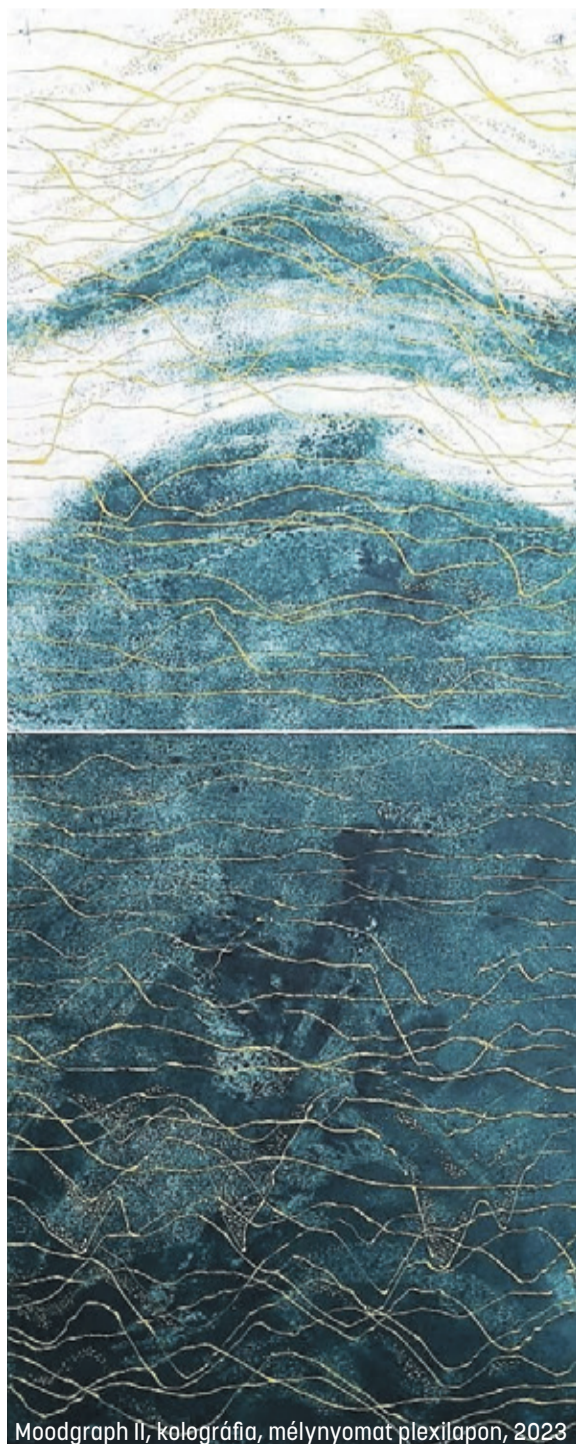
A *Currents* (Áramlatok) című grafika a sorozat legkiemelkedőbb példája. A címe egy szójátékból ered, két angol szó, a „current events” (aktuális események) összeolvadásából. Az áramlatok valaminek a folyamatos, egyenletes mozgását jelentik, míg az aktuális események a jelenleg zajló hírekre, eseményekre vonatkoznak, ami közös bennük, az az időbeni változás és az állandó mozgás. Az említett alkotást a felhők vonulása, a Földön lévő vonalak mozgása ihlette. Gyöngyi röviden összefoglalta gondolatait, amelyek a grafikája mögött állnak: *Az első fénykép, amelyet az Apollo-17 űrhajóból készítettek a Földről, adott nekem inspirációt. A kép for-*

mája, különösen a kör a négyzetben, vonzó volt számomra, és ezt felhasználtam ahhoz, hogy saját alkotásaimban kifejezzem a felhőáramlatok szépségét és összetettségét. Az idő is fontos szerepet játszott az inspirációmban. A kép és az abban rejlő perspektíva arra ösztönzött, hogy gondolkodjak az időről és az idő múlásáról. A sorozat többi alkotása is az idő és tér témakörére épült, tökéletes köröket ábrázolnak négyzet alapon.

Az idő múlásával a Földön lévő áramlatok folyamatosan változnak és alakulnak az időjárás és az éghajlat hatására. Ugyanígy az idő múlásával az emlékeink is változnak, módosulnak és áramlanak, ahogy az eredeti érzéseink és emlékeink idővel halványulnak vagy mélyülnek. Mindkét esetben az idő múlása befolyásolja a folyamatok dinamikáját és a változásokat.

Az emlékek gyakran határoznak a múltból való képzelgésről. Idővel a pillanat érzése, a fejünkben lévő kép aurája és a befejezett cselekmények elfakulnak bennünk. A múlt nem változtatható meg, viszont az emlék, amelyen az elképzelés alapszik, igen. Ezzel együtt a gondolatok és érzések az emlékekkel kapcsolatban szintén megváltoznak. Krízishelyzet után az ember hajlamos komikus emléket alakítani a szomorú vagy stresszes helyzetekből. A múlttal kapcsolatos cselekedetek lezárultak, viszont az ugyanezekre a történésekre való visszaemlékezés állandóan változik önkéntelenül, akár apróságokban is.

Az idő múlásával a múltbeli érzelmi élmények – legyenek azok jók vagy rosszak – kezdenek halványulni, és elveszítene az erejét az érzelmi hatás szempontjából. Az érzelmek intenzitása fokozatosan csök-

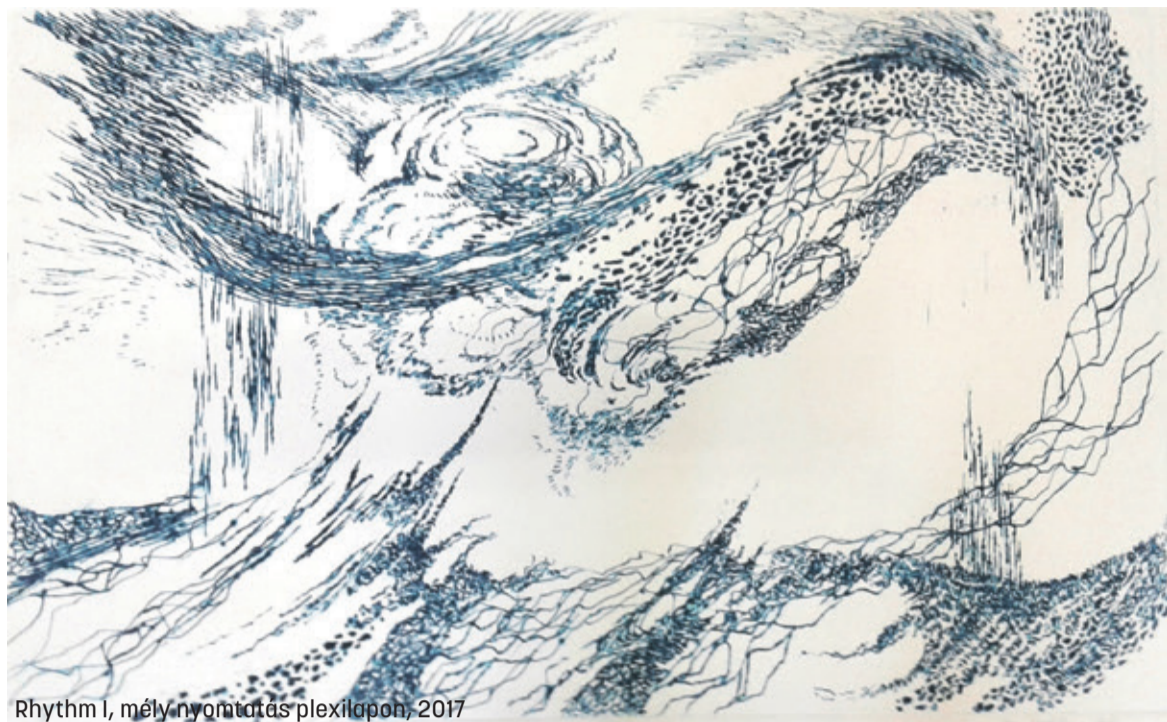

Moodgraph II, kolográfia, mélynyomat plexilapon, 2023

Moodgraph I, kolográfia, mélynyomat plexilapon, 2023

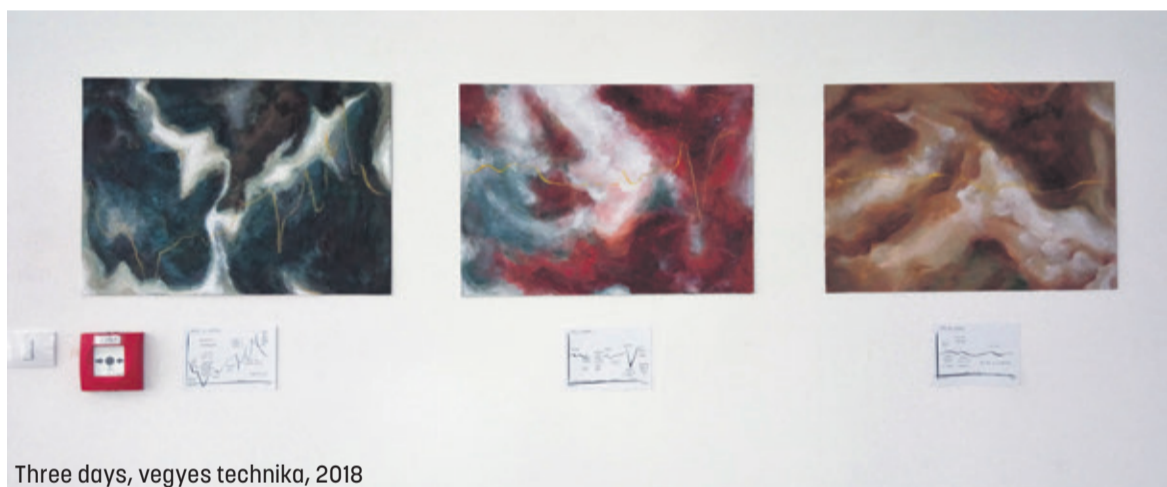

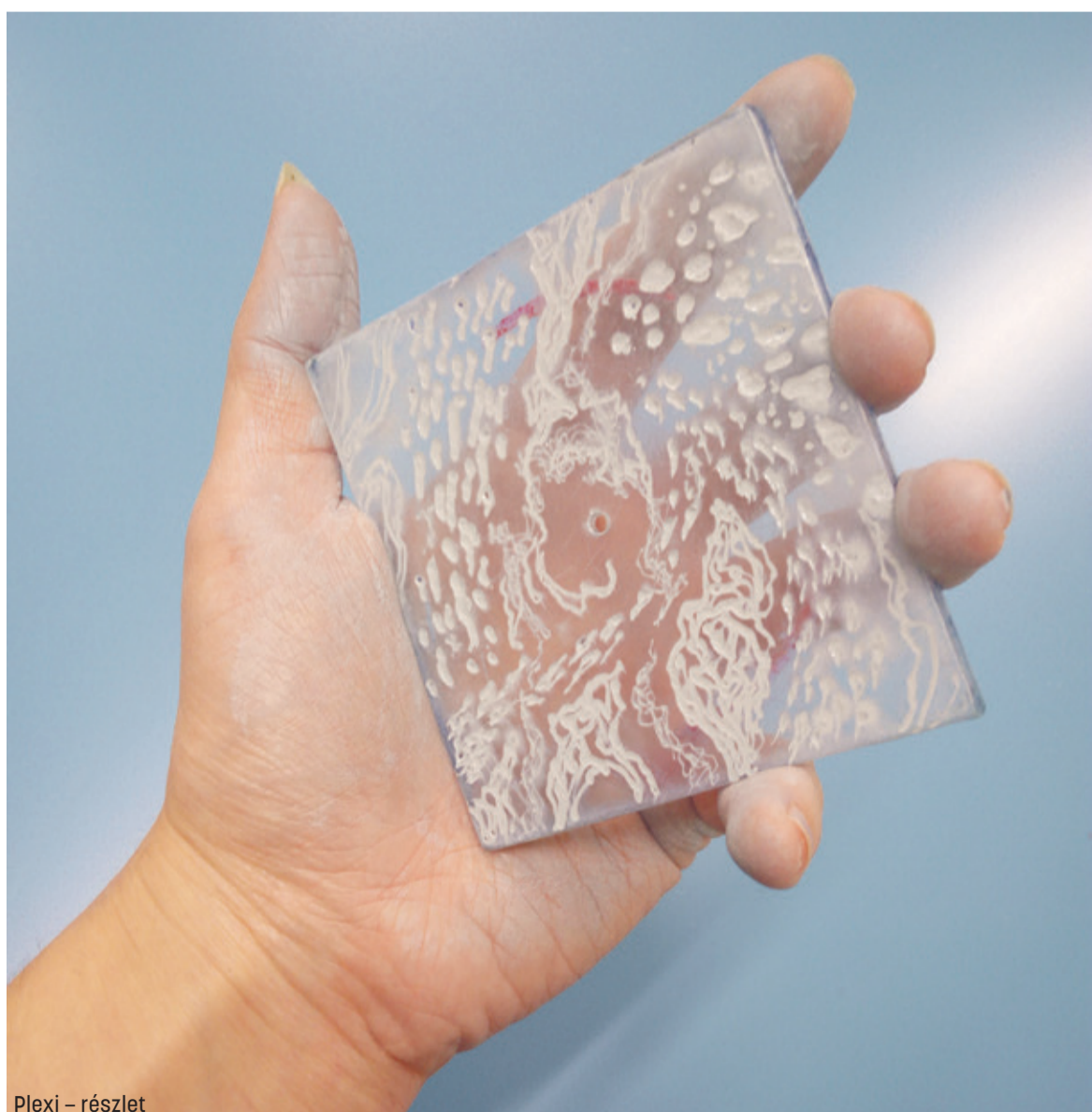
Rhythm I, mélynyomatás plexilapon, 2017

ken, és ahhoz, hogy ugyanolyan mértékben érezzük át a pillanatot, mint az emlék létrejöttének percében, egyre nagyobb erőfeszítésre van szükség. Az emlékek frissen tartása egy módja annak, hogy az emberek megőrizték és tiszteljük azokat az élményeket, amelyek alakították az életük. Ebben segíthetnek különféle képi eszközök, mint az emlékekhez társított tárgyak. Fizikailag állítunk emlékeztetőket, legyen az akár egy fénykép a falon, vagy ha meghatározó

jelentőségű eseményről van szó, egy emlékmű jelenik meg a városban. Gyöngyi grafikai is bizonyos szinten ezek közé az „emlékeztető alkotások” közé tartoznak, az emlékek állandó jelenlétéről tesznek tanúbizonyságot.

Three days, vegyes technika, 2018

Plexi – részlet

Alap- és mesterfokú egyetemi tanulmányait az Újvidéki Művészeti Akadémia grafika szakán végezte Anica Radošević Babić osztályában. Közreműködött az AUNS Grafikai Tanszék és a belgrádi FLU Grafikai Tanszék közös projektjeiben, kiállításain a belgrádi FLU-galériában és a Hol Galériában. Kollégáival együtt egy nemzetközi egyetemi projektben is részt vett, amelyet a spanyol Vigo Művészeti Egyetem kezdeményezett, a grafikai tanszékkel partnerségben. 2016-tól 2019-ig a Vajdasági Magyar Tudományos Diákköri Konferencia éves résztvevője volt Újvidéken. 2017-ben Pécsen, 2019-ben pedig Kaposváron szerepelt az Országos Művészeti Diákköri Konferencián. Aktívan közreműködik művészeti műhelyekben, és együttműködik az újvidéki Zmajeva dečje igre Nemzetközi Gyermekeirodalmi Központtal. 2021 óta a SULUV tagja.

KIÁLLÍTÁSOK:

- 2023 - Diploma-zárókiállítás, Hol Galéria, Pétervárad
- 2021 - Grid, Dombos Visual alkotótábor a Dombos Fest szervezésében, Kishegyes
- 2021 - XIX. Nemzetközi FESTŐNŐI Kiállítás, Majdanpek
- 2021 - A SULUV Galéria új tagjainak kiállítása, Újvidék
- 2019 - A Képzőművészeti Tanszék hallgatóinak zárókiállítása, Matice Srpska Galéria, Újvidék
- 2019 - Vajdasági festészet, Népkör Galéria, Szabadka
- 2019 - Májusi grafikai kiállítás, Grafički kolektiv, Belgrád
- 2019 - IX. OMDK (Országos Művészeti Diákköri Konferencia), Kaposvár
- 2019 - Grafika és rajz, Sivilara Kulturna Stanica, Újvidék
- 2019 - Prepletaji, Egység Kulturális Központ, Újvidék
- 2018 - Kisgrafika, Grafički kolektiv, Belgrád
- 2017 - Grafika és rajzok, Hol Galéria, Pétervárad
- 2017 - Otthon, Európa Kollégium, Újvidék
- 2017 - VIII. OMDK (Országos Művészeti Diákköri Konferencia), M21 Galéria, Pécs
- 2017 - Otthoni gyakorlatok, Artget Galéria, Belgrád
- 2017 - InAPROPRIATION, Šok zadruga, Újvidék
- 2016 - Grafika és rajzok, FLU-galéria, Belgrád
- 2016 - Kisgrafikai nemzetközi diákprojekt Spanyolországgal
- 2016 - Háló-VMTDK (Vajdasági Magyar Tudományos Diákköri Konferencia), Újvidék
- 2016 - 90S, Šok zadruga, Újvidék
- 2016 - V. Kárpáti kisképi kiállítás, Szabadka

LAPSZÁMUNK SZERZŐI

- Antalovics Péter** (1993) költő, újságíró (Kupuszina)
- Bordás Győző** (1948) író, kritikus, szerkesztő (Újvidék)
- Czini Zoltán** (1985) tanár (Nagybecskerek)
- Csorba Béla** (1950) költő, néprajzkutató, publicista (Temerin)
- Debreczeny György** (1958) író, költő (Budapest)
- Fekete J. József** (1957) író, kritikus (Zombor)
- Juhász Zsuzsanna** (1958) író, költő (Budapest)
- Kis Kinga** (2003), a szabadkai Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar média és kommunikáció szakos hallgatója (Szabadka)
- Lackfi János** (1971) költő, író, műfordító (Budapest)
- Madár Anikó** (1984) újságíró, szerkesztő (Újvidék)
- Molnár Tibor** (1966) történész, főlevéltáros (Zenta)
- Monyov Glória** (1996) képzőművész (Zenta)
- Patyi Szilárd** (1987) történelem-filozófia szakos tanár (Szabadka)
- Sáfrány Attila** (1969) újságíró, szerkesztő (Kishegyes)
- Silling István** (1950) néprajzkutató (Kupuszina)
- Šujic-Lukács Lilla** (1989) neveléstudományi szakember, művelődésszervező (Szabadka)
- Százaz Miklós György** (1958) író (Budapest)
- Varga Diósi Viola** (1979) politológus (Szabadka)

Lapszámunkat **Rác Gyöngyi** alkotásaival illusztráltuk.

AZ OBJEKTÍV ABSZTRAKCIÓTÓL A SZEMÉLY(ES)IG

Antalovics Péter

Danyi Magdolna versnyelvéről

III. rész

A 2012-ben tragikus hirtelenséggel elhunyt Danyi Magdolna a ritkán megszólaló, szűkszavú költők közé tartozott, ám a mintegy négy évtized alatt született opusa így is egy bonyolult, sokszínű és sokmélységű költői pályáiv megrajzolását teszi lehetővé, amelynek minden állomása figyelmet érdemel. Danyi összesen három önálló verseskötettel jelentkezett életében: *Sötét tiszta* (1975, Forum), *Rigóleszen* (1988, Forum) és *Palicsi versek* (1995, Forum), illetve 2013-ban *Enyhület és felröppenés* címmel a Forum és az Életjel együttműködésének köszönhetően jelentek meg összegyűjtött versei. Ez utóbbi kiadvány a nyelvész, irodalomtudós egyetemi tanár teljes lírai életműve tekintetében irányadó, hiszen az említett kötetekben szereplő szövegeken túl olyan verseket is tartalmaz, amelyek korábban csak publikációk formájában jelentek meg, sőt, egy – megrendítően személyes hangvételi – szöveg kizárólag ebben a könyvben olvasható.

Danyi harmadik lírai kötete, az életében utolsó ilyen könyvként kiadott *Palicsi versek* kiteljesíti a *Rigóleszen* azon tendenciáját, amelyben a hangvétel egyre személyesebbé válik; olyannyira, hogy ezek a szövegek szinte kivétel nélkül – a szó legnemesebb értelmében – intím megszólalásoknak, már-már naplóbejegyzéseknek vagy más esetben, ahogyan a kötet utolsó fejezetének címe konkrétan rá is mutat, leveleknek tekinthetők. Nem csak a *Levélfélék Nemes Nagy Ágneshez* cikluscím miatt indokolt ez a megállapítás, hiszen a további szövegeknek is konkrét címzettjei vannak (Ladányi István, Juhász Erzsébet és a sympósok, Mészöly Miklós), a versekben rendre felbukkannak az irodalmi elődökre való hivatkozások (Radnóti, Rilke, Goethe, Petőfi stb.), máskor pedig a legbizalmasabb emberi viszonyok megvalósulásáról olvashatunk, legyen szó szerelmes férfi és nő kapcsolatáról, valamely mély érzelmi megrendültség állapotáról vagy az ember és a megmagyarázhatatlan isteni lényeg viszonyáról. Itt fontos hangsúlyozni a megvállalás, vallomásszerű közlési erejét: Danyi korai költészetéhez képest szinte zavarba ejtő a *Palicsi versek*nek az a nyílt, közvetlen, burkolatlan és őszinte nyelve és szövegszervező narrációs módszere, mondhatni mesélő attitűdje, amely a tudatosan (!) vállalt mély személyességéből fakad, és átjárja ezeket a darabokat.

Ugyancsak a személyes hangvétel megszólalási erejét, hatását növeli az a formai elem, amely konkrét tér- és időbeli koordináta-rendszerbe helyezi a verseket, ugyanis a kötet összes verse végén olvasható a keletkezés helyszíne és dátuma. Az általában „csak” bibliográfiai jelentőséggel bíró adatok Danyiánál nagy többletsúlyt, tágas többletjelentést kölcsönöznek egy-egy versnek, illetve ezek összességének, ez a hatás pedig akár három szinten is értelmezhető. Egyfelől szerepe lehet egy-egy tájkép vagy tájélem leírásakor, ahogyan például a természet ciklikus váltakozásáról a fák sorsán keresztül ad hírt a költőnek egyik, Nemes Nagynak címzett levelében, amely ábrázolás az elmúlás őszi perspektívájával kap drámai végki-fejletet. Másrészt az 1990-es évekből datumok olyan történeti-történelmi háttérrel biztosítanak minden egyes versnek,

Untitled, kevert technika, faragott plexilapok, 2019

amely közvetlenül és erőteljesen hat az értelmezésre, legyen szó a háborús helyzetből fakadó, konkrét élmények megszövegezéséről, például a határ átlépéséről vagy a *Nosztalgiában* megfogalmazott hontalanság érzéséről, illetve „hétköznapi” szituációkról, mint például a *szabadkai korzón...* című vers incidenséről, amelyet a gavallér férfi sorsa kapcsán szintén körbeleng ez a rejtőzködő, de mindennapos fenyegetettségérzés – itt helyénvaló a helyszínek megemlézése is, hiszen a palicsi versekben olykor-olykor Budapest is megjelenik a szöveg keletkezésének helyeként, ami a fent részletezett kontextusban bír nagy jelentőséggel. A keletkezés hozzáadott értékének harmadik szintű értelmezését az a kontraszt szolgáltatja, amely Danyi költészetéből fakad elementáris erővel, bár szinte magától értetődően: az *istenkeresőben* körülírt absztrakt idő- és térenkívüliség („s ő bennünk remeg mozdulatlan, / -atlan, -etlen, sugárzóan / és kínzóan, élni tanít, Ő, / a mondhatatlan, a hihetetlen, / a »soha sincsen«, a »sehol sincsen«.”), a szövegekben állandóan, bár rejtetten meghúzódo tágasabb horizont, szükségszerű örökérvényűség radikális ellentétben áll a versek megírásának téri-idejéből, vagyis a (mindenkori!) jelenből következő kihívásokkal.

A *Palicsi versek* két, formailag és tartalmilag egyaránt külön tagolható szerkezeti egységből áll. A *Sóhajok, jajdulások* fejezet versei hasonló ihletésű, de egymáshoz szorosabban nem kapcsolódó szövegek, amelyek a *Rigóleszen* személyes hangvételi szabadverseivel rokoníthatóak. A második, világosan elváló tartalmi egységet a Nemes Nagy Ágnes költészete előtt tisztelgő, az előzőeknél lényegesen hosszabb szövegek alkotják, itt a *Költőről és a költészetről* fejezetcím alatt a *Nemes Nagy Ágnes emlékére* című szöveg kapott helyet, illetve az említett *Levélfélék Nemes Nagy Ágneshez* cikluson belül a sorozat három darabja.

A 90-es évek jugoszláv háborúja, valamint ennek következményei a *Palicsi versek* megkerülhetetlen központi témája, akkor is, ha durva leegyszerűsítés lenne csupán innen ihletett könyvként aposztrofálni. Mégis, ez a történelmi háttér alapjaiban határozza meg szinte az összes szöveg hangnemét, különösen a *Sóhajok, jajdulások* egyes darabjait. Erről tanúskodik a *Nosztalgia*: „Honvágyam van, elvagyodom innen, / visszatérni vágyok egy országba, / melynek neve sincsen. //

Én éltem ott! Az nem lehet, / hogy üresbe fut a képzelet, / a hiányból teremt szívetet / magának. Hogy ébren álmodik! ... Itt sötét vagyok, örök derengés, / s ha meggyújtom is a szeretet gyertyáit, / a gyertyalángban elveszett otthonom kísért.” Antologikus vers a „*Juhász Erzsébetnek és a sympósoknak*” címzett, Radnóti parafrazáló *Jajongj csak, halálraítélt!*, amely még pontosabban rámutat az „országos méretű pusztulásainkra”, a „szemetes kukákban gyűjtögető emberekre” mint ennek a pusztulásnak a közvetlen következményeire, ugyanakkor levonja a közelmúltbeli események egzisztenciális értelemben vett velejárait: „akár az ifjú asztalosmesterek / ... / terv nélkül nyúlnak a szálkás deszkák után, / úgy vagyunk mi ezzel az egésszel, / amit úgy általában életnek mondanak. / Nincs rá szavunk.” A háború időnként sokkal burkoltabban lappang a versek háttérében, mint a már taglalt *szabadkai korzón...* című műben vagy a sokatmondó, Danyi-ra jellemző című *emlékezés egy mohamedán fiúra, az ifjúságra és arra a bizonyos testvériség-egységre...* versben. Utóbbi szöveg szinte teljes egészében egy rekonstruált monológ, amely nem a megvalósult vagy bekövetkezendő borzalommal, hanem a hiányeffektussal éri el hatását: a palicsi Kisvendéglő magyar cigányzenéje, a Nedzaddal „*átbeszélgetett, áttáncolt, átsókolt esték*”, az autóról, házról és utazásról szőtt tervek burkolatlan közölt meg nem valósulása ad drámai feszültséget a soroknak, míg a lezárás fájó többértelműséggel operál: „nem lesz / olyan ország, amit mi ne ismernénk.” A többi szöveggel nagy kontrasztban áll az *Elmesélem Mészöly Miklósnak, mit láttam*, amelynek mottója németül szerepel („*Es gibt immer Hoffnung*”, vagyis „*Mindig van remény*”). A vers ugyan emlékeztet a háborúra a „*partizán megtorlás elől Érdre menekült*” rokonok és a „*beteg, boros, bús, lomha Bácska*” révén, az elmesélt alegorikus történet a hét széncinkefiókaról különösen, váratlanul derűs ellenpontot képez a fejezet komorságával – talán épp ezzel a fénytel teszi Danyi még borzongatóbbá a sötétebb hangulatú szövegeket.

A Nemes Nagy Ágneshez címzett elbeszélői, mesélői, merengő attitűdű, éles hangulati váltásokat is tartalmazó hosszúversek Danyi legbátrabb lírai megnyilatkozásai, ahol a költő minden korábnál személyesebb hangnemet üt meg, a fent taglalt levél- és naplóformá-

tum ezeknek a szövegeknek az esetében a leghangsúlyosabb. Danyi poétikai tárházának gazdagsága egyedülálló a ciklusban, ahogyan az a tartalmi komplexitás is, amellyel az oldalakon keresztül folyó, számokkal tagolt, de stíljükben egymáshoz képest is rendkívül egységes, letisztult szövegek felvonultatják azokat a kérdésköröket – a politikai-társadalmi folyamatoktól kezdve a morális és írói-művészi dilemmákig –, amelyek a költőnőt foglalkoztatják. Azt is mondhatnánk, hogy a négy, korábban megnevezett vers egyfajta szintézist alkot, amely szintézis nem jöhetett volna létre a becsült, szeretett, voltaképpen rajongott előd, Nemes Nagy nélkül. Erről tanúskodik a *Nemes Nagy Ágnes emlékére* plasztikus, dichotomikus paradoxon-egyensúlyozása: „*Egyszeri arcod torzítom minden idézettel. / Egyszeri arcod idézi minden szavam.*” Az idézet metanyelvi szinten (is) működő részlet, hiszen az „*egyszeri arcod*” önmagában is intertextuális utalás Nemes Nagyra, ráadásul Danyi a nagy előddel kapcsolatos ars poeticáját is megfogalmazta a bravúros sorokkal, tekintve, hogy a ciklus rendre felhasználja az újhaldas költő szavait, szókapcsolatokat, mondattöréseket és mondatait, sőt esetenként több sorát is organikusán beépíti saját versébe, folyamatos és állandó dialógusban állva Nemes Naggyal. A szövegközi kölcsönzést megteszi másokkal is, a fent részletezett társadalmi folyamatokról gondolkodva idézi például Petőfi *Akasszátok föl a királyokat!* vagy Batsányi *A franciaországi változásokra* című versét, ahogyan Paul Celan is előkerül, és az „iszonyú angyalok” révén Rilke.

Ahogyan Nemes Nagynál, úgy Danyiánál is a figyelem középpontjába kerül az angyal motívuma, amely „*a tündöklő holdvilágban, akárha reflektorfényben, / jár-ke a csillagtalan ég alatt*”. Kettős szerepe van ennek az angyalnak, hiszen ő lesz Nemes Nagy jelenlétének hírnöke a költő számára, de akár ő maga is lehet Nemes Nagy, hiszen „*tegnap, tegnap tettemek, / ezt már nem láthattad, egészen vörös volt / a lemenő nap*”. Az angyal mellé szinte szükségszerűen, végig Nemes Nagyra rímelve kerül oda Isten, illetve Mária és Jézus, aki „*ört áll*” és „*vigyáz reánk*”. Danyi ezekkel az elemekkel a transzcendens időbe és térbe emeli költészetét, amely komplexitása ellenére végig megőrzi képeinek élénkségét, nyelvi letisztultságát és fegyelmzetttségét.

SENKI, NULLA, NEMO, ZERO, NEMO...

Madár Anikó

Így lettem senki, nulla, nemo, zero, Nemo...

Biztos vagyok benne, hogy azok, akik látták az Újvidéki Színház legújabb előadását, a *Nemo kapitányt*, ezeket a sorokat nemcsak olvassák, hanem önkéntelenül is énekelni kezdik, és elnézést kérek (vagy szívesen!), ha valakit most maga alá gyűrt a lavina, és a következő pár órában vagy pár napban – mint én a bemutató után – dallamtapadásban fog szenvedni. Modern kifejezéssel így hívják azt a jelenséget, amikor egy dallam belemászik a fülünkbe, és egyre csak ismétlődik, nem tudunk tőle szabadulni. Az Újvidéki Színház évadnyitó előadása után viszont nemcsak dallamokat és dalszövegeket meg látványos képi emlékeket vihettünk haza, hanem gondolatokat is, amelyeket ugyanolyan sokáig forgathatunk a fejünkben, mint a dalokat.

Az Újvidéki Színház Verne klasszikus regényét, egyik legismertebb tudományos-fantasztikus művét, a *Nemo kapitányt* vette elő, gondolta újra, és döntött úgy, hogy ebből bizony musical lesz. Az énektudásban többször bizonyított társulat adott, a rendező a zenes műfaj nagymestere, Pus-kás Zoltán, a regényt igen gyakorlott kézzel Lénárd Róbert adaptálta színpadra, és bővítette ki sok-sok dalszöveggel, hiszen egy musicalhez az is dukál, meg persze zene is kell,

erre a feladatra a Klemm Dávid és Erős Ervin szerzőpárost kérték fel, akik a színházi zenét nem középiskolás fokon művelik. Ha ők négyen nem volnának elegendő ahhoz, hogy sikerre vigyék a vállalat, erősítésnek itt van még Gyenes Ildikó koreográfus és Janovics Erika kosztümtervező. Két újabb olyan színházi alkotó, akinek a neve garancia.

Az előadás alapjául szolgáló regény 1870-ben jelent meg. Azóta sokat fejlődött, nagyot fordult a világ. Vagy mégsem?! Persze, rengeteg minden változott, de rá kell jönnünk, hogy még annál is több olyan dolog van, ami nem, sőt... Itt van mindjárt az ember, aki igen nehezen tanul, újra és újra elköveti ugyanazokat a hibákat meg gonoszságokat, nemtörődömségével rombolja önmagát és környezetét. A háborúk, a klímaváltság, a mélytengeri élővilág pusztulása, a jéghegyek olvadása mind-mind az ember lelkén szárad. Verne is ilyen gondok miatt írta Nemót a tenger mélyére, és az Újvidéki Színház előadásában is ezek a központi témák. A címszerepet Huszta Dániel játssza – és bár időnként szó éri a ház elejét, hogy az újságírói munka során szerzett információknak nincs helyük egy ilyen beszámolóban, nem tudom nem tudni, hogy Huszta kemény csatát vívott a szereppel. Az alakításán egyébként szerintem ennek nyoma sincs. Pont ilyen zárkózottnak és titokzatosnak kép-

Fotók: Újvidéki Színház/Srdan Doroski

zelek el egy olyan embert, aki... majdnem kiderül, hogy pontosan mit is élt át, és mi történt a családjával, de szerencsére a Nautilus pont időben jutott ki a jéghegyek közül ahhoz, hogy a titokzatos forrása megmaradjon. Ami biztos, az az, hogy szeretteivel együtt elveszítette az emberiségbe vetett hitét is. Azért időnként kiderül, hogy neki is van szíve, mondjuk, amikor felveszi az egyedülálló mechanizmussal működő, eleinte sokak által tengeri szörnynek vélt tengeralattjáróra a tengerbiológus Aronnax professzort, Körösi Istvánt és inasát, Conseilt, Szalai Bencét, a társulat legkiválóbb énekhanggal és zenei tehetséggel megáldott két tagját, meg Ned Landet, a bálnavadaszt, akit Sirmer Zoltán alakít. Utóbbi, akinek a gyomra szó szerinti és átvitt értelemben sem veszi be a víz alatti világot, szinte egyedül tartja egyensúlyban az előadás hangulatát. Szökési kísérleteivel, kissé nyers, kocsmái stílusával és suta poénjaival ő a jókedv-felelős. Megjegyzem, Sirmernek remekül fekszik is a mókamesteri szerep. Az utasokról, akik egyben a tengeralattjáró legénységét is képezik, csak az előadás vége felé tudjuk meg, hogy ki miért is választotta a tengermélyi, névtelen, sajátos új szabályok szerint szervezett, fegyelmezett, de boldog életet, azon túl persze, hogy (vigyázat, újabb dallamtapadás-veszély!) „itt a tenger éji mélyén csönd van és csak nyugalom...”. Csupa olyan ember van itt, aki a felszíni világban valamilyen módon kitesztelt. Az elsőtiszt például egy nő, Figura Terézia, aki a férfiközpontú társadalomban kiváló képességei ellenére sem kaphatott vezető pozíciót. A Nautilus szakácsnője, Banka Livia is a női egyenjogúság vonalát erősíti. Az előadás egyik legkomikusabb jelenetében, egy leharapott mutatójú

visszavarrása közben osztja meg velünk, hogy orvos szeretett volna lenni, de nőként erre nem volt lehetősége. Van, akit a borszíne miatt rekesztettek ki, más a szexuális orientációja miatt, van családon belüli erőszak áldozata, és itt van Jevgenyij is, aki pedig a háború elől menekült el. Őt László Roland alakítja, kiemelkedő énektudással.

Mindezeket a csöppet sem könnyed és szórakoztató témákat az Újvidéki Színház csapatának sikerült egy látványában a Disney-rajzfilmek hangulatát idéző, könnyed és szórakoztató zenés előadásba csomagol-

ni. Sőt, a legsúlyosabb emberi drámák, a legnagyobb szívfájdalmak éneke a leghangosabb. Nem hibátlan előadás, de megvan az az előnye, hogy szülők és gyerekek, nagyszülők és unokák együtt mehetnek színházba, és nézhetik meg, úgy, hogy mindannyiukhoz szól, minden korosztály a neki szánt mélységig merülhet el benne, mindeközben még jól is szórakoznak.

Még egy gondolat. A fegyverropogás a tenger mélyén már nem hallatszik, ha pedig mégis, hát még mélyebbre kell menni. De vajon meddig van még lejjebb?

vers

Debreczeny György

meghalt a Francescóék cicája

a Francescóék cicája halt meg
eredetileg egy szomszédé lehetett
aztán inkább beszokott hozzájuk
pár hete még láttam
amikor náluk voltam szilveszter után
nagyon barátságos cica volt
megdögönyöztem
adtak neki cicakekszet
szeretett felmászni mindenhová
függönyre fára szekrény tetejére
a felső ablakból mindig a szekrényem
tetejére ugrott
aztán onnan az ágyra
nem szerette ha tanulok
olyankor ráfeküdt a könyvemre
vagy a számítógép billentyűzetére
eltakarta a laptop monitorját
és sokszor aludt velem
a régi telefonomon van pár képem róla
mikor a bokor alatt napozott a kertben
mókás cica volt
úgy 12 éves lehetett
hosszú és szép élete volt
de most meghalt a Francescóék cicája
Vici volt a neve Vicinella
kis szomszédot jelent
őt gyászoljuk ezzel a verssel

átmentett történelem

A „NOVISZÁDI” MAGYARSÁG ÜNNEPE

Patyi Szilárd

Az újvidéki Polgári Magyar Daloskör negyvenéves fennállásának jubileumi ünnepe 1938-ban

Az újvidéki Polgári Magyar Daloskör alakuló közgyűlését 1896. december 27-én tartották meg, amelyen 136 tag jelent meg. A közgyűlés dr. Belohorszky János ügyvédet választotta elnöknek. A belügyminisztérium 1897. május 25-én hagyta jóvá az egyesület alapszabályát. Az új dalegyesület első fellépésére 1898. április 11-én került sor az Erzsébet Szálló dísztermében. Ezután a daloskör évről évre tevékenyebbé vált. Számos színdarabot vittek színre, valamint dalesteket tartottak. Az impériumváltás után a daloskör tagjai először 1919. január 8-án jöttek össze, majd ugyanazon hónap 27-én főkapitányi engedéllyel megtartották a közgyűlést is, de azon mindösszesen 27 tag jelent meg. Így 1920-ra az egyesület működése szinte teljesen leállt. Tagjainak jó része elköltözött, énekeseit pedig részben a Katolikus Olvasó- és Gazdakör dalárdájába, részben a Református Egyházi Dalárdába szervezték be. 1927. február 27-én aztán dr. Wágner Károly elnökletével újjászervezték a daloskört. 1935. december 22-e fontos dátuma az egyesület történetének, ugyanis ekkor adták át rendeltetésének az egyesület székházát, amelynek építési költségeit adományokból fedezték.

Az újvidéki Polgári Magyar Daloskör 1938. június 19-én ünnepelte meg negyvenéves fennállásának jubileumát. A rendezvény a délvidéki magyarság két világháború közötti történetének egyik nagy kulturális eseménye volt, amelyen szinte mindegyik délvidéki magyar dalárda és a kulturális egyesületek legtöbbje részt vett. A jubileumi ünnepséget természetesen az akkori délvidéki magyar sajtó is kiemelt figyelemmel kísérte. Jelen írásunkban a Reggeli Újság című napilap korabeli tudósításainak segítségével elevenítjük fel az akkori eseményeket.

A daloskör primadonnája

A Reggeli Újság 1938. június 15-ei száma terjedelmes írásban ismertette a Polgári Magyar Daloskör jubileumi ünnepségének műsorát, valamint beszámolt a lázas előkészületekről is.

„Már hónapok óta folyik a lázas készülődés. A Daloskör százas bizottsága élén Becskeházy Sándor jubileumi elnökkel kemény munkát végez, hiszen az utóbbi évek egyik legnagyobb magyar kulturális ünnepségét kell megrendezni. Nem csak minden valamire való vojvodinai dalárda vesz részt az ünnepségen teljes énekkarával, hanem a magyar kultúregyesületek nagyrésze is képviselteti magát az ünnepségen, mely így a Jugoszláviai összmagyarság nagyszabású manifesztációja lesz” – olvashatjuk a napilapban.

Az esemény időpontját június 19-ére, vasárnapra tűzték ki, de már a jubileumi ünnepség előestéjére is szerveztek egy fontos rendezvényt:

„Szombaton este a Református Olvasókör nyári színpadán előadják Géczy István »Gyimesi vadvirág« című népszínművét. Ezzel az előadással a Daloskör sok régi noviszádi színházlátogatóban a boldog békevilág hangulatát ébreszti fel, mert a Gyimesi vadvirág volt a háborúelőtti Daloskör legnagyobb si-

kerű előadása. Ezt a darabot a régi Újvidéken többször is előadták, azonkívül Vrbászon is vendégszerepelt vele a Daloskör régi gárdája.”

Végül az ismertető a jubileumi ünnepség védnökeinek névsorát is közölte, amelyben nem csak délvidéki magyar közéleti személyiséget találunk:

„A nagyszabású ünnepség védnökségét a következők vállalták: Miroslavjević Koszta, Noviszád városelnöke, dr. Várady Imre volt nemzetgyűlési képviselő, dr. Vilt Vilmos noviszádi főorvos, dr. Nikolics Branko parlamenti képviselő és dr. Petrovics Milos, Noviszád város alelnöke.”

A Reggeli Újság a műsor közlése után a jubileumi ünnepség napjait minden számában közölte írást a Polgári Magyar Daloskorról és a közelgő eseményről. A június 18-ai számában például riportot jelentetett meg Löffler Jusztina énekesnővel, aki a daloskör rendezvényeinek rendszeres fellépője volt.

„Kevesen tudják, hogy a noviszádi Polgári Magyar Daloskörrel együtt jubilál a háború előtti Újvidék legtöbb sikeres műkedvelő primadonnája, Löffler Jusztina is. Valamikor, harminc-negyven esztendővel ezelőtt Löffler Jusztina volt a város műkedvelőszínpadának állócsillaga, Újvidék csalogánya...”

A Daloskörrel együtt jubilál Löffler Jusztina, mert műkedvelői elindulása pontosan egybeesik a Daloskör születésével. 1897-ben lépett fel először a Daloskör műsoros estjén és attól kezdve 12 évig a Daloskör minden előadásán szerepelt, rendszerint a főszerepekben.

Felkerestük Löffler Jusztinát, illetőleg már évtizedek óta Szűcs Mihályné férjének a Kamenicai uccában levő fűszerüzletében. Túlradó örömmel fogad bennünket, a régmúlt szép időkre való emlékezés valósággyal bearanyozza arcát” – írták Löffler Jusztináról a Reggeli Újságban.

Az énekesnő a riportban felelevenítette pályájának kezdetét:

„Régi, megsárgult újságokat és leveleket, fényképeket szed elő. Mind az egykori dicsőség kedves emléke. Az első írat 1897. május 20-án kelt, dr. Belohorszky János, a Daloskör elnöke köszöni meg Löffler Jusztina kisasszonynak a Daloskör első multságán való fellépést...”

A jubiláns emlékezik...
– Még ma is emlékszem arra az estére... Első fellépésem... Nagy lámpalázam volt, de sikerült leküzdeni... A »Hogyha száll a cserebogár« és a »Minek a szóke énnékem...« dalokat énekeltem. Nagy siker volt...
– Eleinte húzódoztam a színpadtól, féltem, hogy felsülök... De amikor az első kis szerep után láttam, hogy megy a dolog, megjött az önbizalmam. Az első kisebb szerepek után mindig csak főszerepet játszottam. És mindig telt ház előtt. A Dungserszky-színházban tanyáztunk, nem emlékszem, hogy csak egyszer is üres lett volna a nézőtér egy része...” – olvashatjuk a napilapban, majd lentebb Löffler Jusztina felidézi karrierjének legszebb emlékét:

„A legkedvesebb emléke az volt, amikor 1908. április elsején a Daloskör vacsorát rendezett a tiszteletére. Akkor Harsányi Elemér kir. ügyész, a Daloskör elnöke aranylirat tűzött a mellére. 1909-ben ment férjhez, azóta nem játszik. De a műkedvelőelőadásokat szorgalmasan látogatja. Régi szép idők...”

A Reggeli Újság 1938. június 20-ai száma címlapján számolt be a Polgári Magyar Daloskör jubileumi ünnepségéről

A Reggeli Újság június 19-ei, a jubileumi ünnepség napján megjelent számában egy egész oldalas írásban a Polgári Magyar Daloskör történetét ismertették. Jelen írásunk felvezető szövegét is ezen ismertető alapján írtuk.

Előadás, felvonulás és ünnepély

Ahogy a fenti műsorismertetőben is közölték, a jubileumi ünnepség első programját már 18-án este megtartották. A Reggeli Újság június 20-ai számában megjelent tudósítás szerint az előadást sok érdeklődő tekintette meg.

„Szombaton aggódva vizsgáltuk az égboltozatot: nehogy estére eső legyen, mert akkor a Daloskör nagyszabású szabadtéri előadása szűk teremfalak közé szorul... Egész napon át bizonytalan volt az idő, alkonyattájt azonban az égiek megnyílhettek, sőt ugylátszik, maguk is kíváncsiak voltak az előadásra, mert az égről eltakarították a felhőket és egész éjszaka a tiszta égbolt kék mélysége tekintett a Daloskör előadására. A közönség megnyugodva ment az előadásra és 9 órakor már több ezer érdeklődő ült a Református Olvasókör kertjében felállított tágas szabadtéri színpad előtt. Persze mindenki alaposan felöltözött, aminek meg is volt a haszna, mert éjjel felé már úgy látszott a lehelet párája, mint a cigarettafüst. A hidegnek az az előnye volt, hogy fokozta a nézőnek a színpadi cselekménnyel való együttérzését, mert a néző maga is a hűvös székelly havasi világban érezte magát, amelyet Gorjánac Márton festőművész olyan életlenül festett a színpadfalakra... Az előadás a negyvenéves öröm ünnephez méltó keretek között folyt le. Megjelent egyesületi, társadalmi és felekezeti különbség nélkül Noviszád egész magyarsága, vidékről is sokan vettek részt az előadáson, úgyhogy sok néző jutott az állóhelyre is.”

A június 19-ei történetekről a Reggeli Újság a címlapján számolt be olvasóinak. E szerint nagy szabású rendezvényre került sor Újvidéken.

„A reggeli vonatok öntik a dalosokat. Minden vonatról legalább huszharminc dalárda-sapkás fiatalember száll le, az állomáson a Daloskör kiküldöttei fogadják és vidáman megindulnak a külső Katolikus Olvasókör felé. Ott van az első állomás, ott mosakodnak és öltözködnek át. Azután átmennek a Daloskörbe és gyüle-

keznek. Az uccák már a reggeli órákban megtelnek dalos fiukkal és lányokkal. Az idő kedvez. Több mint 800 magyar dalos érkezett a volt Vojvodina minden részéről. A Daloskör előtt a Nikola Tesla uccában sorakoznak fel a küldöttségek. Sajnos, a dalárdák nem vonulhatnak fel az úttesteken négyes sorokban a templomhoz, ezért a gyalogjárón kell kettesével menni. Ez a felvonulás díszből sokat elvesz, azonban a felvonulás arányait még csak növeli, mert ilymódon a dalosok serege annyira megnyúlik, hogy a menet eleje még jóformán el sem indul a Daloskörből és a menet eleje máris a belvárosi templom előtt van.”

A templomban megtartott szentmise után a Polgári Magyar Daloskör a Református Olvasókörben megtartotta díszközgyűlését. Délután és este pedig ünnepi hangversenyre került sor, amelyen valamennyi dalárda fellépett. A tudósításban külön kiemelték a szabadkai Népkör, vagyis akkori nevén a Magyar Olvasókör dalárdájának fellépését.

„Azonban műsorának terjedelmessége, kitűnő hanganyaga és elsőrendű művészi összhangja miatt mégis meg kell említeni a szubotikai Magyar Olvasókör dalárdáját, amely Fehér Ödön karnagy vezényletével felejthetetlenül szépen énekelte. A Magyar Olvasókör hatalmas dalárdáját a leheletfinomság, a remekül fegyelmezett összhang és az átlagosnál jóval nagyobb értékű hanganyag jellemezte. Fehér Ödön karnagy pompás művészi hozzáértéssel és fáradhatatlan agilitással fejlesztette a dalárdát arra az imponálóan magas színvonalra, amelyen ma áll.

Bár a szubotikai dalárda nem adta elő teljes műsorát, a János vitéz néhány felejthetetlenül szép dalával így is extázisba hozta a közönséget. Az »Egy rózsaszál«-t, a János vitéz legszebb gyöngyét Pollák Armand énekelte egyedül Richter János zongorakiséretével. Pollák Armand remek baritonhangja valóságosan elbűvölte a közönséget, amely dörgő tapsviharral köszönte meg a kiváló teljesítményt” – dicsőítette a szabadkai fellépését az újvidéki napilap.

A hangversenyt a Polgári Magyar Daloskör fellépése zárta, majd Becskeházy Sándor, a daloskör akkori elnöke a vendégdalárdák között ezüst serleget osztott ki. A jubileumi ünnepséget táncmulatság zárta, amelyre a daloskör székházában került sor.

EGY ÉLETMŰ MÁSFÉL EZER ADATA

Bela Duranci-bibliográfia (1960–2020). Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2022

Bela Durancinak, „Szabadka első okleveles művészettörténésének” (Bács, 1931 – Szabadka, 2021) neve egyformán ismert mind a szerb, mind a magyar művészeti körökben, hiszen mind a két nyelven számos könyve, művészekről írt monográfiája, kiállítás megnyitója, katalógusa és folyóiratokban közölt szakcikke jelent meg, s az általa rendezett kiállítások száma is impozáns. Mint ahogy impozáns az is, hogy a múlt évvel jelzett, de ez év elején napvilágot látott bibliográfiája nem kevesebb, mint 1426 tételt tartalmaz, bizonyítva, hogy hatvan év alatt mekkora szellemi hagyatékot teremtett és hagyott ránk.

A kétnyelvű kiadvány Papdi Izabella és Ivona Vojnić Hajduk könyvtáros-bibliográfusok szép és eredményes munkája, mert begyűjteni és rendszerezni ekkora anyagot egy csöppet sem könnyű feladat, különösen akkor, ha tudjuk, hogy alig van művészettel is foglalkozó folyóirat e két nyelvterületen, amelyekben Duranci tanulmányai meg nem jelentek volna. Csak a Híd folyóiratunknak és a Magyar Szónak több mint harminc éven át képzőművészeti kritikusa, ismertetői, cikkei közölte a 7 Nap, az Úzenet, a Létünk vagy a Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei is. Könyvei közül időrendben meg kell említeni az 1982-ben kiadott *A két Pechán* című monográfiáját, majd ezt követte *A vajdasági építészeti szecesszió* című, nagy visszhangot kiváltott könyve, amelyről Németh Lajos ismert pesti művészettörténész így írt: „Megbízható szakmai fölkészültséggel összegyűjtötte és tanulmányokba fűzte a vajdasági szecesszió építészeti emlékeit.

Kitűnő művekre hívta föl avatott tollal a figyelmet, nagy építészeti tradíciókra bukkant, és gyarapította ismereteinket a századforduló ugyancsak gazdag egyetemes értékeket felmutató művészeti korszakról.”

S következtek az újabb monográfiák Milivoj Nikolajevićről, Faragó Endréről, Farkas Béláról, később a Petrik Pál művészetét értékelők, s megszületett a *Nagybánya és a vajdaságiak* című, katalógusként is fülhasznált kötete. Mindezek többnyire kétnyelvűek, de szinte valamennyi előbb magyarul látott napvilágot. Mint a szabadkai Rukovet és a Subotičke novine munkatársa, az ott megjelent írásai alapján készült a Stipan Kopilović- és a Sava Stojkov-monográfiája szerb nyelven, valamint Pancsován a *Duga nad akademijom* című és Újvidéken a „*Moj izbor*” tanulmánykötete. E felsorolás sem egészen teljes, mert például 2011-ben a szabadkai Képzőművészeti Találkozó Modern Galéria kiadta a majd 550 oldalas *Autobiografija sa Belom Kondorom* című naplójegyzeteit, két évvel később a Miskolci Galéria némileg lerövidítve, de fordításban is hozta *Önéletrajz Kondor Bélával: naplójegyzetek 1962–2008* címen, nem kevesebb, mint 400 nyomtatott oldalon. (S hogy egy kicsit személyes is legyenek: a miskolciak e sorok íróját kérték föl Bela Duranci portréjának megírására, amit már csak azért is vállaltam, mert majd négy évtizedes barátságunkat látták bizonyítva azzal, hogy közösen írtuk a Pechán-monográfiákat, sok szövegét fordítottam a Híd számára, nem egy, a Forumnál megjelent kötetének szerkesztője voltam. Méltattam munkásságát a Nagyapáti Kukac Péter-díj és a Forum Képzőművészeti Díj átadásakor, köszöntöttem 75. születésnapja alkalmából, s utolsó nyilvános

föllépésén, 2020-ban, közösen mutatuk be Nagybecskerekén a Pechán József-hagyatékából készült kiállítást.)

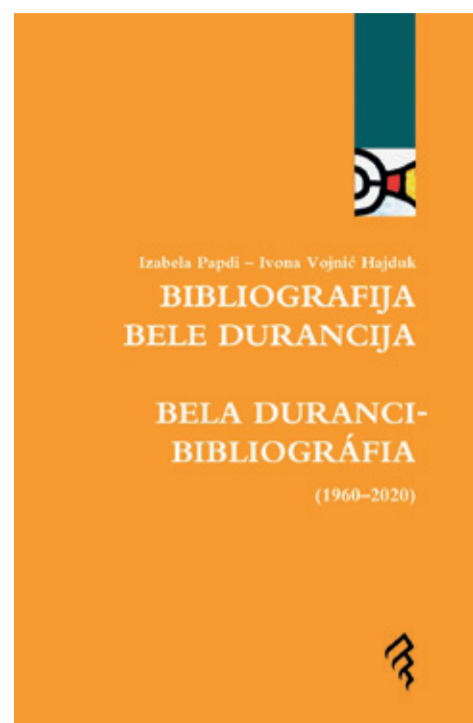
Éppen ezért olvastam kellő figyelemmel Ninkov K. Olgának a bibliográfia bevezetőjeként írt terjedelmes Duranci-életrajzát, pályájának alakulását és munkásságát leíró tanulmányát. Mondhatom, ennél teljesebb, átfogóbb, sok apró részletre is kitérő munka még nem jelent meg művészettörténésünkről.

Csak egy észrevétel e tanulmányból: „Bela Duranci nagyszerű előadó volt, határtalan memóriával... Hitelesen tudta az anyagi értelemben megfoghatatlan múltat és más mélyebb, tágabb dimenziókat, illetve autentikus módon kapcsolta össze ezeket a jelen pillanattal. Szövegeire sajátos nyelvhasználat volt jellemző” – vallja a szerző, egyetértve Duranci legjobb ismerőjével, Sava Stepanov művészettörténésszel.

Ezek után sorakoznak fejezetekre tagozódva a szerző eredeti munkái, interjúi és nyilatkozatai, a róla szóló méltatások. Méghozzá kellő szakmaisággal földolgozva, figyelembe véve a mai nemzetközi bibliográfiai leírások – jegyezzük meg, nem is egyszerű – szabályait. Ami külön értéke és jelentősége a bibliográfiának, hogy Papdi Izabella és Ivona Vojnić Hajduk azon cikkeknél, amelyeknek immár elektronikus változatuk is van (s ez nem kevés), megadták a linke helyét is. A bibliográfia használatát a mutatók könnyítik meg: a névmutató, a feloldott iniciálék és álnevek jegyzéke, a tárgymutató és az időszaki kiadványok mutatója. Mint már jeleztük, a könyv szerb és magyar nyelvű.

E sorok írójának alkalmá volt megtekinteni a Szabadkai Városi Múzeumban az év augusztus–szeptemberében megrendezett emlékkiállítást, amely Bela Durancinak a szabadkai intézmények-

Bordás Győző

nek – könyvtárnak, galériának, múzeumnak – ajándékozott könyveit, folyóiratait, kézíratait, díjait, elismeréseit és nem utolsósorban a birtokában levő képzőművészeti alkotásait mutatta be, köztük azokat a saját festményeit, rajzait és szobraikat, amelyek fiatal korában vagy éppen akadémiai stúdiumai alatt keletkeztek. Ennek a tárlatnak is tartalmas katalógus állít emléket, magát a kiállítást ugyancsak az itt már többször említett Ninkov K. Olga és kolléganője, Ljubica Vuković Dulic állította össze.

Végezetül szögezzük le: ma már aligha jelenhet meg olyan szakmunka vidékünkéről, amely ne hagyatkozna Duranci kutatómunkájának eredményeire, legyen szó építészetről, festészetről vagy szellemtörténeti munkákról. A bibliográfia viszont a lehető legjobb útmutató a majdani művészettörténeti munkák számára is.

RAVASZSÁGGAL LEGYŐZHETŐ

Alex Dahl: *Köd utána*. Budapest, Animus Kiadó, 2023

Az Animus Kiadó 2007 óta adja ki a skandináv krimik sorozatot, amelynek népszerűsége mind a mai napig töretlen. A sorozatban elsőként az izlandi Arnaldur Indriðason *Kihantolt bűnők* című regénye jelent meg, s az azóta eltelt tizenhat évben százhatvanál is több címszóval ajándékozták meg a műfaj rajongóit. A legtöbb szerző svéd, norvég és izlandi nemzetiségű, de akad közöttük néhány dán és finn is. A legnépszerűbbektől – Jo Nesbø, Camilla Läckberg, Arnaldur Indriðason, Jussi Adler-Olsen, Kristina Olhsson, Lars Kepler stb. – mostanra tucatszámra jelentek meg a különféle izgalmas történetek, de a kiadó igyekszik minden évben olyan szerzőket is bemutatni, akik korábban nem szerepeltek a repertóriumában. Ez utóbbiak közé tartozik Alex Dahl *Köd utána* című pszichológiai thrillere is.

A történetet négy narrátori szemzőgből követhetjük nyomon, amelyek folyamatosan váltják egymást. Mind egyikük elbeszélésében az a közös, hogy egyes szám első személyű elbeszélsmódot alkalmaznak, így hozva sok-

kal közelebb a befogadóhoz azt a témát, amelyet a szerző részletesen meg kíván vizsgálni. A négy narrátor közül három nő (Liv, Anastasia, Selma), a negyedik pedig egy kisfiú (Adrian), s bár az elbeszélés stílusa akár nőiesen lágynak is nevezhető – a legtöbb skandináv kriminek ez az egyik sajátossága –, mégis igen durva világba nyerünk általuk betekintést, mégpedig olyanba, ahol a legáljasabb szálakat a hatalommámortól megszárdult, minden elvetemültségre képes férfiak mozgatják. Ezek a férfiak a fiatal, csinos nőkre csak eszközként tekintenek, kihasználják kiszolgáltatott helyzetüket, a legmélyebb nyomorból a legfényűzőbb életvitelig képesek őket felemelni, ám azért, hogy ilyen kiváltságos helyzetbe kerülhessenek ezek a nők, magas árat kell fizetniük: számolniuk kell azzal, hogy amilyen gyorsan sikerült felkapaszkodniuk, olyan gyorsan ki is eshetnek pártfogoltjaik kegyéből, mivel többnyire csak eszközökként tekintenek rájuk, a burzsoá férfitől bármikor hátrat fordíthat nekik, vagy akár el is tüntetheti őket a Föld felszínéről. Ebből kifolyólag kiábrándítóan gonosz az a cselekmény háttérül szolgáló világ, amelyet a regény négy narrátora bemutat.

A *Köd utána* által mozgatott nőalakok legtöbbje a divatiparban tevékenkedő fiatal nő, akik szépségükkel elbűvölik a kifutóra szegeződő férfiúi tekinteteket, de ezek a tekintetek csak befolyásos üzletemberek, kábítószer-kereskedőktől, eszkortszolgáltatást lebonyolító futtatóktól származhatnak, a többiek meg sem közelíthetik ezeket a többnyire Kelet-Európából származó lányokat. Az egyik női narrátor az oroszországi Jekatyerinburgból származik – leírást olvashatunk az utolsó Romanovoknak a város környéki erdőben történő elhantolásáról –, igazi keleti szépségként kerül bemutatásra, s modellként Olaszországba kerülve éppen az imént felvázolt utat járja végig. A felemelkedéshez vezető út könnyűnek tűnik számára – bár a felütésben többször is utalást találunk arra, hogy egy idegen országban a nyelvi és a kulturális különbségek miatt sosem lehet könnyű a beilleszkedés –, de mivel a fiatal, szebbnél szebb lányokból akad bőven, ezért hamar rá kell jönnie, hogy csak akkor tarthatja meg a divatmágnánál elért pozícióját, ha teljesen alárendeli neki önmagát, azaz csak és kizárólag a milliomos férfi porcelánbabájaként határozza meg élete célját, egyé-

Czini Zoltán

ni kibontakozásáról le kell mondania. A fiatal, naiv és kiszolgáltatott nők kiszákmányolása mind szellemi, mind fizikai értelemben – nem csak Anastasia példáján – igen részletesen és meggyőzően kerül bemutatásra (a laikus olvasó számára mindenképp), így a szerzőnek egy olyan világba sikerül bevezetnie célközönségét, amely a legtöbb skandináv kriminek nem képezi a témáját.

OCSMÁNY DOLGOK A SEMMI KÖZEPÉN

Fekete J. József

Lee Child: *Megérte meghalni*. Fordította Gieler Gyöngyi. Második, javított kiadás. General Press Kiadó, Budapest, 2021

A regény címe morbid és megdöbbentő. Ugyan mi az, amiért megérné meghalni? Az antikvitásban, a romantikában, a hazafias eufória közepette léteztek olyan eszmék, amelyek szerint az önfeláldozás erkölcsileg méltányolt cselekedetnek számított, de akkor is úgy, ha más áldozta fel az életét valamiért. De miért áldozná életét bárki is a jelenben? Lee Child olyan szituációt teremt a 15. Jack Reacher-thrillerében, ami igazolni látszik a címadást, de mégsem erről van szó. Az angolról fordított cím másik értelmezése: megérdemelt halál.

Lám, micsoda különbség: utóbbi változat szerint valaki kiérdemelte a halált, pontosabban rászolgált (hadd áruljam el, a regényben elpusztultak és elpusztítottak mindegyike megérdemelte a pusztulást, az áldozataikat kivéve), az első változat alapján pedig valaki saját halálával jót cselekedett a közösség más tagjai javára.

Jack Reacher kicsit olyan, mint Chuck Norris: a világot is kifordítaná sarkaiból, ha kellően feldühítik. Csak egy kicsit robusztusabb, és nem bíz mindent az öklére. Reacher tizenöt éven át szolgált a katonai rendőrség őrnagyaként az amerikai hadseregben, majd látván a politika és a hadsereg piszkos ügyeinek összefonódását, lelépett a seregből. Erről a most taglalt regényt követő epizódban, *Az ügy* címűben értesülhetünk bővebben. Miután távozott a seregből, képtelen megállapodni egyetlen helyen, minduntalan stoppol, járja az országutat. Nem túl bizalomkeltő egy 195 centiméter magas, 120 kilós, elhanyagolt külsejű férfi

az országúton, de az autósok felveszik, elfuvarozzák, aztán kirakják. Reacher egyes településeken, ha talál motelt, megalszik, körülnéz, beleüti az orrát egyes dolgokba, majd rendet tesz, és továbbáll. Nagyon nem szereti, ha valaki erőszakos a nőkkel szemben, ha szemtanúja az esetnek, nyomban ítélkezik és végrehajtja a büntetést, ilyenkor meg rendszerint valami komolyabb ügyre bukkan a bántalmazás mögött, amit igazságérzetének megfelelően elrendez, egy vagy legfeljebb két nap leforgása alatt, majd eltűnik a térképről, mert folytatnia kell útját Virginiába, ahol egy nő állítólag vár rá.

Reacher olyan katonai kiképzést kapott, amelyet egy egész rögbicsapat négy év alatt sem. Remek az állóképessége, mozgékonyasága, rövid a reakcióideje, taktikai erejét csak a stratégiai tervezése múlja felül, igénytelen, fellépése meggyőző, ellenségeit megrémisíti, a hozzá csatlakozókat lelkesíti.

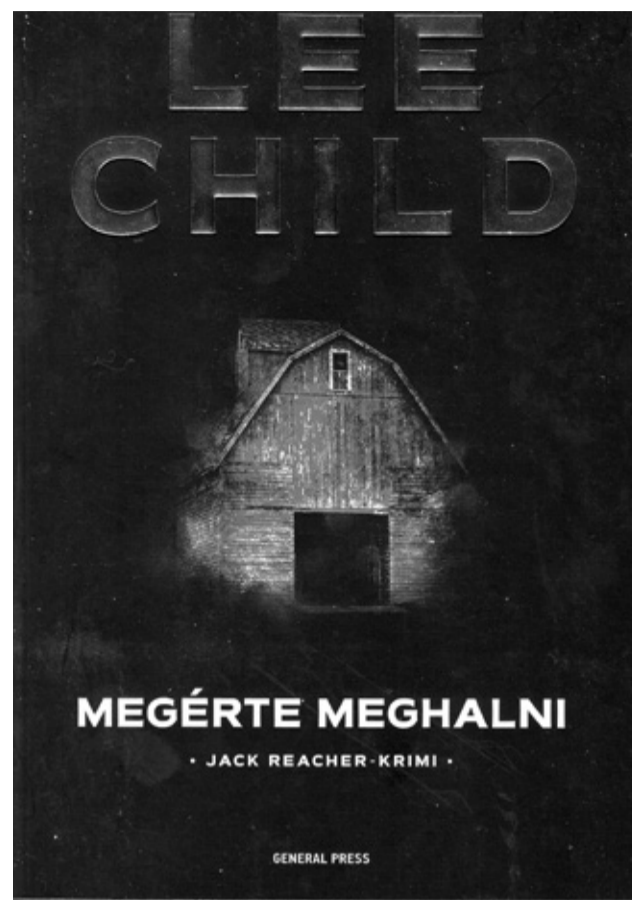
Az a gyanúm, hogy Lee Child végigstoppoltatja az Egyesült Államokat Jack Reacherrel, és felfedeztetni vele a legritkábban lakott vidékeket, ahol ráadásul mindig akad valami gubanc.

Most éppen Nebraskába vitte az útja, ez a tagállam az USA mezőgazdaságának egyik pillére, végtelen kukoricaültetvényeiről ismert. Témánkba vágóan itt játszódik Stephen King *A kukorica gyermekei* című regénye, valamint a belőle készült filmek és sorozatok. Képzelnék el egy néhány épületből álló települést, több tízezer hektár kukoricás közepén, ahol csupán azért működtetnek egy motelt, hogy a regény szereplőinek legyen hol megszállniuk és meghalniuk. Csakhogy most éppen tél van, a települést a végtelen üresség veszi körül. Kórház és rendőrszáz száz kilométeres sugarú körben nem található.

Reachert egy jelöletlen kocsival egy rendőr viszi a településig, majd kitevési a stoppost, és két perc múlva elhúzza visszafelé legalább száz kilométerre. Később kiderül, hogy a rendőrök nem szívesen járnak a környéken, de ha hívás érkezik, kénytelenek odamenni, hogy a GPS rögzítse ottjártukat. A döglött környéken úgysem történik semmi különös, vélték a rendőrök, de azért kiküldték egyik alkalmazottjukat, aki sokak szerencsétlenségére beleakadt Jack Reacherbe.

A rendőrsöt egy nő hívta, hogy a vele szemben elkövetett családi erőszakot bejelentse, de ilyesmivel Nebraska azon részén keveset törődött a hatóság. Mint kiderül, más egyéssel sem igen. A telefonáló nőnek betörték az orrát, Reacher pedig a nő férjének orrát verte az asztalra, és a következőkben sorozatban jönnek a brutális orrbeverések, még Reachernek is kijut egy, pedig ilyesmi még nem történt vele, noha öt éves kora óta verekszik.

A cselekmény itt is csavaros, izgalmas, kiszámíthatatlan. A településen élők egy despotikus família tartja a markában, a semmi közepén álló falu üres napjait három maffia bérgyilkosainak érkezése töri meg, a nagy fináléból Reacher és néhány, az önkényuralomtól megcsömörlött segítőtje kerül ki győztesen, sőt időközben fény derül egy huszonöt éves rejtélyre is.

Majdnem szokványos amerikai történet, időszerűségét az illegális migráció és az emberkereskedelem adja – ne feledjük, a könyv először 2010-ben jelent meg.

Reacher sérülten, fizikai fájdalmak terhe alatt lépett be a regénybe, de számomra nem derült ki, hol és milyen akció során erőltette meg magát, a sorozat 14. részét pedig nem olvastam még.

Ami meglepett, hogy a történetet sok szerencsés véletlen esemény befolyásolja. Igaz, egy olyan vidéken, ahol a természettől kezdve az emberek legtöbbször minden ellenséges, nem árt a sors jóindulata.

Ahogy halad előre a történet cselekménye, egyre izgalmasabbá válik, mert bár fokozatosan rájövünk, hogy a narratíva különféle szálai valahogy összefüggnek, igencsak nehezen bontakozik ki a végső megoldás, de amikor erre sor kerül, akkor elhatalmasodik rajtunk az érzés, miszerint soha, sehol nem lehetünk teljes biztonságban, még akkor sem, ha úgy hisszük, hogy sikerült eltávolodnunk azoktól a köröktől, amelyek a hatalmukkal való visszaéléssel akár egy másodperc alatt egész életüket is tönkretelhetnek. Bár a regény zárata reménykeltő, az ebben az esetben a férfiak személyében testet öltő gonosz csak ravaszsgal győzhető le, halálos ölelésükből szinte a csodával határosnak számít a szabadulás.

A *Köd utána* más jelenségekre is felhívja a figyelmet: Adrian személyében a neurodiverzitás bemutatására vállalkozik, s az ő szemszögéből bemutatásra kerülő történet igen meghatározó, ugyanis gyermeki ártatlansággal átitatott. Az Adrian-szál tulajdonképpen a felnőttek hazug világának az ellenpólusát, a gyermeki naivitást képezi, s igencsak elgondolkodtat bennünket arról, hogy ezt a gyermeki jóhiszeműséget milyen hamar le kell vetkeznünk magunkról, s átadnunk azt egy másfajta magatartásnak.

Bár Alex Dahl ezen regénye igen olvasmányos, lehet, hogy sokak szá-

mára csalódást fog okozni, ugyanis a *Köd utána* nem egy tipikus skandináv krimi. Attól, hogy a szerző norvég, s a történet elején – amíg Skandináviában járunk – igen téli az időjárás, még nem beszélhetünk nordic noirról. A kriminek ez a típusa attól lesz igazán skandináv, hogy az adott régióra utaló társadalomkritikának igen hangsúlyos szerep jut, de ebből a regényből ez hiányzik, mivel a lokális jegyek nem elsősorban a skandináv régióban bontakoznak ki, s a téma, amelyről éppen lerántja a leplet, sem elsődlegesen skandináv. A műfajban jártas olvasó megszokta, hogy az igen szövevényes történetek gyakran útikönyvként is olvashatók, ugyanis a cselekmény helyszíne mindig valós, legyen az akár nagyvárosi, akár Skandinávia eldugott tájait bemutató. A leírások általában olyan részletesek, hogy az olvasói képzelőerő által minden helyszín életre kelthető. A magyar fordításban a nyár óta elérhető *Köd utána* – amely egyébként a szerző ötödik regénye, de idehaza ezenkívül csak a *Fű a kűszöbön* című jelent meg egy másik kiadó gondozásában – bár nem a műfaj tipikus példája, mégis egy különleges és olvasmányos színfoltnak számít a magyarul is megjelent skandináv krimik között, amely műfajt az Animus Kiadó immár másfél évtizede töretlen lendülettel népszerűsíti.

Rush, mélynyomat plexilapon, 2018

színház

THÁLIA APOSTOLNŐI

* *Ez hát a nép, amelyet én imádok,
Amelyért élek s halni akarok!*
(Petőfi Sándor: *Az apostol*)

Volt már szobor, bélyeg, busz, iskola, találkozó, szavalóverseny, egyesület, utca, előadás, 200. Mi az? Pontosabban: ki az? Természetesen Petőfi Sándor.

Lehet-e még Petőfiről újat mondani? Lehet-e még vele és a műveivel úgy foglalkozni, hogy valami olyat mutassunk, amit addig még senki, vagy csak kevesen? Persze, erről biztosan megvan mindenkinek a maga véleménye, de őszintén, a Petőfi-émlékév kilencedik hónapjában már majdnem azt hittem, hogy a fent feltett kérdésre az én válaszom a *nem, dehogy, mindent hallottam már, köszönöm* lett volna. De szeptember 7-én a budapesti 6SZÍN Teátrum előadása vendégszerepelt Szabadkán, a Kosztolányi Dezső Színház színpadán, és egy csettintésre beszippantott ismét a Petőfi-univerzum, ugyanis nemzeti költőnk *Az apostol* című elbeszélő költeményét adaptálták színpadra, Szilágyi Bálint rendezésében és három színésznő szereplésével: Stork Natasa, Szamosi Zsófia és Szilágyi Ágota beszéli el a költeményt. A szabadkai előadás a Mozdulj! Petőfi! – a Petőfi 200 vajdasági programsorozat, valamint a VM4K Csütörtök esték programsorozata részeként valósult meg.

Az apostolt 1848-ban írta Petőfi, de csak halála után adták ki, teljes formájában 1864-ben. Életrajzi ihletésű verses regény, romantikus elbeszélő költemény, költői elbeszélés és összegzés. Petőfi 1848-ban politikai pályára szeretett volna lépni, ez év júniusában jelöltette magát a képviselői választáson, Szabadszálláson. Nem lett belőle politikus, kortesbeszédét be sem fejezhette, a szavazók kifütyülték, elkergették, kigúnyolták. Ebből a kudarcból táplálkozva írta meg *Az apostolt*, amely számos ponton összecseng a költő életével, belső vívódásaival és vélt vagy valós megnevezettségével.

A mű három részre tagolható, Szilveszter, a forradalmi lelkületű főhős jelenében kezdődik a történet: egy kis padlásszobában, a gyertya lángja mellett nyomorog feleségével és két gyermekével, akiknek nincs mit enni adnia: majd holnap esznek egy falat kenyeret. A kisfiú kéréseire a holnapi egy falatot mégis odaadja apja, majd mindenki elalszik. Álmában Szilveszter Isten színe elé járul, elmondja neki, hogy minden bűn okozója a rabszolgaság, amikor ember uralkodik emberen. Ő kész ez ellen fizetség reménye nélkül is harcolni, ehhez kér csak erőt Istentől. A második részben a múltba vezetnek bennünket vissza, Szilveszter eredettörténetét meséli el a narrátor: csecsemőkorában anyja elhagyta, egy bérkocsiba tette, a kocsis pedig kirakta a csöppséget egy kocsmá bejárata elé. Ott egy részeg tolvaj talál rá, aki hazaviszi és elhatározza, hogy szomszédasszonyával pénzért felneveltesse. Az asszonnyal megkeresik, és mivel Szilveszter napján találtak rá, Szilveszternek nevezik el. Kitanulja a tolvajszakmát, de négyéves korában nevelője elküldi otthonról, mert neveléséért nem kap több pénzt. Az utcán bolyong, amikor egy vénasszony rátalál, szállást kínál neki, cserébe koldulnia kell az öregasszony helyett. Hatéves korában ismét új „megmentője” lesz: egy

gazdag öregúr magához veszi. Az ő kegyetlen és elkényeztetett fiát kell szolgálnia Szilveszternek. A megaláztatásokat viszont túri, mert valamit kap is érte: tanulhat. Tizenhat éves korában azonban megelégedi a zord bánásmódot, otthagyja gazdáját, de egyévi bérét hálából megkapja szorgalmáért, így továbbtanulhat. Tanulmányai előrehaladtával kitisztul előtte a kép, rálel élete céljára: a szabadságért kell küzdenie, akár élete árán is. Miután az iskolát befejezte, jegyzőnek és a nép szolgálatába áll. A nép rajong érte és újtó gondolataiért, emiatt pedig természetesen a helyi nagyrú és a pap első számú ellenségévé válik. Annak ellenére, hogy nagy népszerűségnek örvend a szegény és egyszerű emberek körében, a pap első szavára mégis maga mellé állítja a népet, Szilvesztert pedig elűzik. A kastély kisasszonyának szívét mégis elnyeri, aki Szilveszter után szökik, és összekötik életüket. A harmadik rész a jelenben folytatódik: a házaspár csecsemője éjjel éhen hal, az apa pedig egyetlen értékétől válik meg: jegygyűrűjét pénzzé teszi, amiből (ételt nem, de) a legszebb koporsót veszi meg halott gyermekének. Szilveszter ezek után sem adja fel életét, talál egy titkos nyomdát, ahol kinyomtathatja művét, amelyet az emberek pillanatok alatt elkapkodnak, a törvény szerint azonban a könyv lázító, szerzőjét el kell fogni. Szilvesztert úgy vetik börtönbe, hogy nem találkozhat feleségével és fiával. Tíz év raboskodás után Szilvesztert szabadon engedik. Szabadulása után felkeresi otthonát, ahol megtudja: felesége már nem él. Bánatában elhatározza: megöli a királyt, a zsarnokság megtestesítőjét. Merénylete sikertelen, Szilvesztert elfogják és kivégzik. Idősebbik fiával soha többé nem találkozik. A lírai utóhang szerint a jövő nemzedéke fogja levetni magáról a rabláncot, és kivívja magának a szabadságot.

Szilágyi Bálint rendezésében három nő mondja el, narrálja, néhol pedig jelzésszerűen eljátssza *Az apostolt*. A három nő jelenléte egy ilyen, jellemzően férfiközpontú történetben több jelentést tartalmaz. Egyrészt a mű női alakjait szimbolizálják: az anyát, aki megszülette Szilvesztert, a két asszonyt, akik „felnevelték”, és a feleséget – mindannyian kiszolgáltatott szerepben vannak, megszólaltatják a műben némán jelen lévő női nézőpontot. És persze egy dramaturgiai dzsókerkártya is: ha a *Három nővért* férfiak játsszák, vagy az apostolok nők, arra a (potenciális) néző felkapja a fejét. A három színész(nő) – mint Thália papnői, jelen esetben apostolnői (mindkét eset paradoxon) – epikus játék letisztult és pontos. Váltakozva kerülnek előtérbe, mindhármuk jelenléte egészen más karakter: Szilágyi Ágota lendületes, a humor eszközét bátran használja, Szamosi Zsófia mély és drámai, Stork Natasa pedig főként hideg és szatirikus. Ami közös bennük, hogy üdítően természetesek, ahogyan a játékok is, ettől pedig a Petőfi-szöveg végletekbe hajlóan drámai mondatait is képesek puhítani. Könnyű iróniával teszik zárójelbe a pátoszos gondolatokat és sorokat, ma is átélhetővé teszik azokat, eloszlik az elidegenítő, drámai komolyság, amely Szilveszter életét és sorsának alakulását jellemzi.

Az előadás díszlete, akárcsak a színészi játék, letisztult: egy kanapé, egy do-

Fotók: VM4K

hányzóasztal, egy telefon. Egy háromszög a negyedik szereplője a darabnak, egyszerre a Szentháromság jelképe, ezzel pedig Szilveszter Istenhez fűződő viszonya és apostoli szerepe, illetve keretet képez a színpadon elhangzottaknak, a történetnek, a szövegnek és magának az előadásnak. Leginkább mögötte zajlanak az események. A három színész jelmeze egyenes vonalú, letisztult, egyforma kék nadrágkosztüm, amely amennyire nőies, annyira férfias jelleget is ad a szereplők színpadi jelenlétének.

És végezetül: a szöveg. Szilágyi Bálint a lehető legnagyobb mértékű szövegűségre törekedett, az előadásban szinte a teljes Petőfi-szöveg elhangzik. Ezt segíti, ennek rendelődik minden alá: a díszlet, a jelmezek, a színészek játéka. Szokás mondani a kétfalásos táncosokra, hogy tisztelik a ritmust, ezért nem lépnek rá. A rendező szöveg iránti tisztelete is egyértelmű, de nézőként hiányoltam, hogy „rálépjenek”. Kifejezetten megterhelő ennyi és ilyen szöveget hallani és meghallani szinte csak narrációként, a befogadást pedig kevés színpadi cselekmény kíséri – de a szándék tiszta és le-

tisztult, akárcsak az előadás maga. Mert minden rendezői döntés a szöveg miatt történt, azért született és azt hivatott alátámasztani. Tiszteletből és nagyrabecsülésből.

Hát ezért lett Petőfi-szobor, Petőfi-bélyeg, Petőfi-busz, Petőfi-iskola, Petőfi-szavalóverseny, Petőfi-egyesület, Petőfi utca, Petőfi-előadás és Petőfi 200 is.*

6szín Teátrum

Petőfi Sándor:
Az apostol

Szereplők:
Stork Natasa
Szamosi Zsófia
Szilágyi Ágota

Látvány:
Márkus Sándor

Zeneszerző:
Nagy Dorottya Tímea

Rendezőasszisztens:
Nagy Viktória

Rendező:
Szilágyi Bálint